

SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE_2006
ZBORNÍK PRÁC 2. KONFERENCIE
MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV
BÁČSKY PETROVEC, 15. SEPTEMBRA 2006

OBSAH

MILINA SKLABINSKÁ 04 - 05
/ ÚVODOM

STANISLAV DÚŽEK 06 - 19
/ POZNÁMKY K DOKUMENTÁCII
ĽUDOVÝCH TANCOV
SLOVÁKOV VO VOJVODINE

BERNARD GARAJ 20 - 37
/ DOKUMENTÁCIA A VÝSKUM
HUDOBNÉHO FOLKLÓRU AKO DÔLEŽITÉ
ASPEKTY OCHRANY NÁRODNÉHO
KULTÚRNEHO DEDIČSTVA

ANNA SÉČOVÁ 38 - 45
/ PREHĽAD SLOVENSKEJ ĽUDOVEJ HUDBY
V ETNOMUZIKOLOGICKOM FONDE
VOJVODINSKÉHO MÚZEA

ANNA MEDVEĎOVÁ 46 - 53
/ ROZHLASOVÉ NAHRÁVKY
SLOVENSKEJ HUDBY
V SÚČASNOSTI

JOZEF MAĐAR 54 - 59
/ SLOVENSKÁ ĽUDOVÁ HUDBA
DOKUMENTOVANÁ
V TV NOVÝ SAD

Úvodom...

Druhá konferencia muzikológov a hudobných odborníkov, ktorá sa uskutočnila 15. septembra roku 2006 v Báčskom Petrovci, nám v prvom rade potvrdila správnosť smeru, ktorým sme sa vybrali v apríli roku 2005, kedy sa po prvýkrát organizovane a odborne pristúpilo k otázkam muzikológie Slovákov vo Vojvodine. Druhé odborné sústreďenie si postavilo za cieľ debatovať o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva vojvodinských Slovákov, presnejšie, poukázať na spôsoby ochrany a zachovávaní foriem ľudového umenia, predovšetkým foriem piesňového, hudobno-tanečného a historiografického dedičstva Slovákov vo Vojvodine. Ako také toto sústreďenie do popredia vysunulo práve inštitúcie, ktoré svojho času bezpodmienečne mali túto činnosť v náplni svojej práce, no vzhľadom na tranzičnú dobu, ocitli sa v položení vyžadujúcom si väčšie pochopenie a podporu práve takých fór, akým je aj naša muzikologická konferencia. Aj z toho dôvodu sme oslovili také inštitúcie, akou je Vojvodinské múzeum či Rádiotelevízia Vojvodiny, aby sa aktívne zapojili do našej akcie identifikovania stavu a vyhľadávania efektívnych riešení. V tom zmysle sa konferencie ako prednášatelia zúčastnili etnologička Mgr. Anna Sěčová-Pintírová, kameraman Jozef Maďar a hudobná pedagogička Anna Medvedňová. Vo svojich prácach vyniesli údaje o stave, v akom sa jednotlivé inštitúcie v tejto chvíli nachádzajú, a ten je neblahý, a hovorili tiež o tom, čo je potrebné urgentne riešiť.

Podobne ako na prvej konferencii, aj tento raz našou nápomocnou rukou boli odborníci zo Slovenskej republiky – PhDr. Stanislav Důžek, Csc., etnochoreológ, dlhodobý pracovník ÚHV SAV, teraz na dôchodku a Prof. PaedDr. Bernard Garaj, Csc., toho času prodekan pre medzinárodné vzťahy a rozvoj Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Osobnosti slovenskej etnomuzikológie, ktoré za sebou majú početné výskumy a publikácie, si rozdelili s nami svoje bohaté skúsenosti, snažiac sa pri tom, vzhľadom na náplň konferencie, zahrnúť aj vlastný prínos v zachovávaní etnomuzikologického dedičstva Slovákov vo Vojvodine. Okrem hodnotných údajov, o ktoré sme bohatší a ktoré vďaka konferencii a zborníku zostanú trvalo zachované, zahraniční odborníci značne prispeli k formovaniu stratégií, ktoré bude treba v smere ochrany a rozvoja nášho dedičstva vyvíjať aj do budúcnosti.

Veríme, že sa v čase poriadania tretej konferencie, ktorá bude v roku 2007 prebiehať za podpory inštitúcií a kolegov odborníkov z Maďarska a Rumunska, budú hodnotiť aj výsledky konkrétnych projektov, ktoré vyplynuli zo záverov druhej konferencie. Tým prvým je spolupráca Výboru pre kultúru NRSNM s Vojvodinským múzeom zameraná na prepisovanie 13 magnetofónových pásov na nové digitálne nosiče, ako aj práca na komplexnej ochrane slovenských písaných dokladov súvisiacich s nahrávkami, ktoré múzeum vlastní. Podobná spolupráca by v nadchádzajúcom období mala pokračovať s Rádiotelevíziou Vojvodiny na poli zachovania video záznamov, obsahujúcich slovenský etnomuzikologický materiál.

Zborník, ktorý predkladáme našej odbornej verejnosti, obsahuje päť odborných príspevkov s patričnými ilustračnými fotografiami, ako aj stručné resumé príspevkov, ktoré uvádzame aj v slovenskej aj srbskej reči. Úprimná vďaka patrí všetkým, ktorí prácu Komisie pre hudobnú činnosť Výboru pre kultúru NRSNM podporujú a ktorí dávajú vlastný prínos k tomu, aby sa táto Komisia zaoberala aktuálnymi témami z oblasti hudobného života Slovákov žijúcich na tomto území a aby jej činnosť bola užitočná v každom zmysle.

Milina Sklabinská

Komisia pre hudobnú činnosť

Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny

[Stanislav Dúžek](#)

Poznámky k dokumentácii ľudových tancov Slovákov vo Vojvodine

Na Slovensku sa špecializovaný vedecký výskum folklórneho tanca avizoval na zlome 50. rokov 20. storočia na pôde Štátneho ústavu pre slovenskú ľudovú pieseň dotazníkovou akciou (1947) a obsiahlou zvukovo-filmovou dokumentáciou slovenských ľudových tancov (1951). Významnými podnetmi pre intenzifikáciu bádania v oblasti ľudového tanca boli teoretické i praktické impulzy takých hudobnovedných osobností ako J. Kresánek, F. Poloczek, L. Leng, O. Elschek. Ich pričinením sa následne výskum ľudového tanca – etnochoreológia dostáva trvale pod strechu Ústavu hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied. Tu v spoločných programoch a tímoch špecialistov pre ľudovú pieseň, inštrumentálnu hudbu a tanec sa rozvíja a podnes pokračuje výskum ľudového tanca: Š. Tóth (1955 – 1962), K. Ondrejka (1962 – 2005), S. Dúžek (1965 – 2005), v súčasnosti doktorandi B. Skráková a D. Javorská.

Ako predmet etnochoreologického výskumu sa vymedzuje celostne poňatá tanečná folklórna tradícia. Teda nielen formy, výrazové prostriedky tanca, ale i život, spôsoby existencie tancov, ich miesto vo folklórnej tradícii a tiež nositelia a sprostredkovatelia tanečnej folklórnej tradície. Konkrétne sme sa zaoberali: základným výskumom a dokumentáciou tanečných javov (od písomných záznamov cez magnetofónové nahrávky, fotografie až po filmy a video záznamy), ďalej výskumom tanca v reprezentatívnych, tanečne pozoruhodných lokalitách, monografickým spracovaním ich tanečnej tradície a tancov, regionálnymi výskumami ľudových tancov, syntetickým spracovaním javov tanečnej sféry pre encyklopedické diela; postúpili sme v oblasti metodológie a teórie ľudového tanca, zameriavali sme sa na vynikajúce tanečné osobnosti, obvyčajne spojené s tancom, problematiku detského folklóru, nezvyčajne rozsiahlu a aktuálnu oblasť tanečného folklorizmu atď. Pochopiteľne, nie každej zo spomínaných tematických oblastí sme mohli venovať náležitú pozornosť, a to pre personálne i peňažnými prostriedkami limitované okolnosti.

Hoci naše štúdium sme zamerali prednostne na uvedené, dovtedy málo známe prejavy slovenskej ľudovej kultúry na materskom území, náš záujem sme vzápätí obrátili aj na tance zahraničných Slovákov, kde sme – ako sa ukázalo – oprávnene predpokladali ďalšie osobité dimenzie tancov Slovákov. Naše výskumy hudobného a tanečného folklóru sa začali rozvíjať

v 60. rokoch 20. stor. návštevami na Dolnej zemi a potom v 70. rokoch pokračovali ešte v Maďarsku. V bývalej Juhoslávii sme uskutočnili dva štrnásťdňové tímové výskumy za účasti hudobného, slovesného a tanečného folkloristu v rokoch 1966 a 1969 (L. Leng, S. Švehlák, S. Dúžek), keď sme urobili nahrávky hudobného a tanečného folklóru v obciach Aradáč, Hložany, Padina a Stará Pazova.

Počnúc rokom 1968 sa forma našich výskumov začala meniť. Na Slovensko na pozvanie Ústavu zahraničných Slovákov Matice slovenskej začali každoročne prichádzať folklórne kolektívy zahraničných Slovákov z Európy aj zámoria, aby vystupovali na folklórnych slávnostiach v osobitných „krajanských programoch“. Takto v spolupráci Matice, nášho Ústavu a Československého rozhlasu s niektorými stredoslovenskými folklórnymi festivalmi sa vytvorili vhodné podmienky pre systematickejšie pokračujúcu zvukovú, ale najmä filmovú, od roku 1985 i video dokumentáciu ich tancov a hudby. Takýto trend pokračoval do roku 1992, kedy dochádza k výraznejšej rekonštrukcii SAV a nášho etnomuzikologického pracoviska, k reštrikciám, nástupu privátnych komerčných aktivít v oblasti audiovizuálnych záznamov. To utlmilo a zastavilo našu aktivitu v tomto smere, hoci vystúpenia zahraničných Slovákov na folklórnom festivale v Detve pokračujú podnes. Vyčerpávajúci a okomentovaný súpis 46 tanečných a ojedinele i hudobných dokumentov – 35 filmov a 11 videozáznamov – sme publikovali.

Na území bývalej Juhoslávie sme v rokoch 1968 – 1992 audiovizuálne zaznamenali predovšetkým tanečné dokumenty z 19 obcí. Viac ich je z 15 obcí srbskej Vojvodiny, kde je slovenská menšina všestrannejšie kultúrne aktívna a nepomerne väčšia, než v 3 dokumentovaných obciach chorvátskej Slavónie. Výnimočný je záznam krajanského súboru z Austrálie, ktorého členovia ta emigrovali v 80. rokoch 20. stor. z Vojvodiny. Niektoré iniciatívnejšie krajanské kolektívy prišli na Slovensko aj viackrát, obyčajne po niekoľkých rokoch a obvykle s ďalšími interpretmi a výstupmi. Dokumentovali sme ich opätovne, čo prípadne umožňuje pozorovať zmeny v tanci, repertoári, kroji ap. Prehľad obcí a roky, kedy sa záznamy uskutočnili, uvádzame v poznámke.

Niekoľkými zmienkami priblížime charakteristické črty, problém hodnovernosti dokumentovaného folklóru, popríklad aj metodiku nášho prístupu, náš pohľad na dokumentáciu. Ukázalo sa, že repertoáre a spôsoby prezentácie spevov, hudby, ale hlavne tance vo folklórnych kolektívoch sú v rôznej miere a nerovnomerne poznačené scénickými zámermi nacvičovateľov a upravovateľov. To sa týka celkového poňatia výstupov, snahy o efektne usporiadanie tancov, alebo jednotného predvádzania pohybov aj v takých tancoch, kde pre ne je v domácom dedinskom prostredí charakteristická tanečná improvizácia ap. Aby sme sa vyhli takýmto nepravdivým skresleniam, deformáciám, réžijným stereotypom, mechanickému, neuváženenému preberaniu a napodobovaniu cudzích predlôh zo súborovej scénickej praxe, upozorňovali sme na to a snažili sme sa nedostatky odstrániť už v predstihu pri výbere skupín, alebo výstupov. Uprednostňovali sme také postupy, ktoré viac zodpovedali „akoby pôvodným“, pravým podaniam a folklórnym predlohám, upozorňovali sme na problematické miesta a možnosti nápravy. Popravde treba povedať, že nie vždy sa nám to darilo. Vžitie tanečné návyky tanečníkov, snaha o efektne vystúpenie motivované preplneným hľadiskom a konfrontáciou s kolegiálnymi folklórnymi súbormi boli nezriedka mocnejším podnetom, než priblížiť primerane, pravdivo a esteticky svoje domáce folklórne prostredie, hudbu, tance. Pokiaľ to bolo možné, snažili sme sa eliminovať, alebo obmedziť necitlivú, neprimeranú infiltráciu choreografického importu zo Slovenska. To by bolo pre folklórne relatívne živé a svojské prostredie, akým je slovenská dedina vo Vojvodine, z hľadiska zachovania miestne príznačných hudobných a tanečných prejavov obzvlášť škodlivé.

Zameriavam sa síce na zberateľsko-dokumentačné aktivity v oblasti tanca, ale nemožno mi nespomenúť zberateľstvo a publikovanie ľudových piesní, lebo predstavuje závažný prameň aj pre poznanie tanca. Apropos, pri porovnávaní funkcií ľudových piesní v niektorých obciach na Slovensku som zistil, že nie všetky piesne k tancom sú označené ako tanečné, ale sú označené inak (napr. ľúbostná, vojenská ap.). Pri opätovných výskumoch v tých istých obciach som zistil, že zhruba až tretina (!) ich piesňového fondu sa viaže k tancom. To platí pre slovenské folklórne prostredie dosť všeobecne a predpokladám, že pravdepodobne aj vo Vojvodine. Podrobnejšie sa nemienim zaoberať ľudovými piesňami Slovákov z Vojvodiny. Veď situáciu a problematiku

poznajú zblízka lepšie miestni zberatelia, hudobní odborníci. Čo sa týka konkrétne slovenského ľudového tanca, je kuriózne, že prvé fundované opisy tancov Slovákov vôbec sú z územia Vojvodiny, od Srbiek, sestier Jankovičových. Zapísali ich roku 1946 a boli vydané v Belehrade roku 1949. Ide o 12 tancov z Vojlovice. Sú publikované na 50 stranách ako súčasť 5. dielu ich monumentálnej zbierky Narodne igre. Podobne srbskej proveniencie, tentoraz v slovenčine, je knižka Slovenské ľudové tance vo Vojvodine od srbskej etnochoreologičky M. Iljinovej. Podľa vzoru sestier Jankovičových opisuje 22 tancov zo 7 obcí. Vyšla o štyri roky, roku 1953 (mimochodom v tom istom roku, keď na Slovensku vychádza prvá solídna knižná regionálna monografia Pohronske tance od C. Zálešáka).

Po tomto nádejnom štarte k poznávaniu a dokumentácii slovenského ľudového tanca vo Vojvodine tu nastala dlhodobá odmlka. Pravda, netreba opomenúť pôsobenie miestnych tanečných skupín. Tie pestujú a takpovediac v novom šate šíria tance svojich otcov a dedov a patrí im zato nesporne vďaka. Ide však o niečo iné, ako je hlbšie poznanie a dokumentácia, zanechanie trvajúcej stopy, posolstva o kultúre predkov pre ďalšie generácie.

Uvažujúc o tom, núka sa tu sentencia nášho veľkého hudobného vedca profesora J. Kresánka z jeho fundamentálneho diela slovenskej etnomuzikológie Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného z roku 1951. Týka sa upozornenia na dôležitosť tanečného bádania a aktuálne ju adresoval nám na Slovensku, ale domnievam sa, platí aj pre vaše pomery a čas, v ktorom žijete. S poľutovaním konštatuje, že na tomto poli „sa u nás zatiaľ, bohužiaľ, spravilo len veľmi málo a sústavne nič“. Našťastie sa zdá, že táto konferencia avizuje zmenu.

Treba napraviť, neodkladať túto podlžnosť voči svojeti a ľudovému tancu. On je totiž neobyčajne krehkým a zraniteľným fenoménom v konfrontácii s pokračujúcimi a stupňujúcimi sa celkovými ekonomickými, spoločenskými a kultúrnymi premenami, ktoré nastali v našom živote najmä od druhej polovice 20. storočia. Vtedy bolo výrazne postihnuté najmä roľníctvo a vidiek – životodarné prostredie ľudového tanca a v dôsledku toho samotný tanec. Pričinili sa o to už i skôr také javy ako sezónne práce, vysťahovalectvo, vojenská služba a vojny, pokračujúca industrializácia. V ére socializmu tento trend pokračoval: mení sa technológia a organizácia

prác v poľnohospodárstve (na Slovensku kolektivizácia), stupňuje sa priemyselňovanie, čo podnecuje urbanizáciu a migráciu. Zvyšuje sa naďalej komunikácia, vzdelanosť, usmerňuje a podporuje sa konformná sféra umenia, šíri fenomén populárnej hudby. V postkomunistickej ére sa stupňuje kapitalizácia a globalizácia vo výrobnej i kultúrnej sfére. To všetko spôsobuje zmeny vo všetkých oblastiach tradičnej a ľudovej kultúry, vrátane tanca.

V ľudovom tanci vidieka postupne a stále viac zanikajú staré štýlové vrstvy ľudového tanca, najmä starosvetské párové krúživé tance, ženské a mužské tance, alebo zabúdaním sa zjednodušujú a deformujú. Niektoré predtým mestské „spoločenské“ tance sa folklorizujú (napr. polka, valčík). Potom okolo polovice minulého storočia sa do vidieckeho repertoáru dostávajú aj módné európske a zámorské tance a neskôr diskotance. To všetko spôsobuje prenikavé zmeny v tanečnej hudbe, v obsadení aj repertoári.

Likvidáciu ľudových tancov v bežnom dedinskom živote čiastočne kompenzovalo ich pestovanie. Je však zamerané na vystupovanie na scénach, účinkovanie na folklórnych festivaloch a v médiách. Folklórne skupiny sa v nových pomeroch stali vlastne novodobými pestovateľmi, uchovávatelmi a šíriteľmi obrazu tradičných ľudových tancov. Žiaľ ich vzor, pôvodný živý ľudový tanec upadol, alebo zanikol a tak dosť často vidno, že skupiny a súbory vo svojej choreografickej praxi vychádzajú z tancov a javiskových úprav iných predlôh. Dôsledkom takéhoto stále viac pokračujúceho „preberania z druhej ruky“, štylizovania štylizovaného, je potom zväčšujúce sa skresľovanie, deformovanie pôvodných, osobitých tvarov ľudového tanca.

Aby sme dokázali čo najúspešnejšie čeliť spomínanej pokračujúcej devalvácii aj zániku tanca, treba ho ochrániť. To znamená: najprv ho pravdivo a súhrnne poznať, skúmať a dokumentovať priamo v jeho pôvodnom prostredí. Najlepšie takým spôsobom, ktorý umožní opakované pozorovanie jeho priebehu. To uľahčí ďalšie štúdium a analýzu tohto komplikovaného, v čase a priestore neustále sa meniaceho fenoménu.

Metódy a techniky jeho zaznamenávania sa rôznia podľa okolností, možností a schopností zberateľa – dokumentaristu. Používajú sa viaceré a obvykle sa kombinujú. Najprostejší je pí-

somný záznam, opis pohybových a hudobných zložiek tanca, aj ostatných súčastí, okolností a prostredia tanca. Predpokladom úspechu je základná znalosť spôsobu jeho zbierania, terminológie, techniky opisovania konkrétnych tancov. Realizáciu uľahčí pomoc ochotného znalca miestnych tancov a výber spoľahlivých informátorov a interpretov, ako tanečníkov, tak i hudobníkov.

Výbornou pomôckou pritom je použitie tzv. dotazníka, t. j. súpisu otázok, ktoré sa podrobne týkajú miestnych tancov a tanečnej tradície. Sú zhrnuté do niekoľkých okruhov týkajúcich sa obvykle: 1. východiskových údajov k výskumu tanca, 2. tanečného života, príležitostí a podujatí a 3. opisov jednotlivých tancov. (Grafická notácia tancov, tzv. Labanovo tanečné písmo, je náročnou a vysoko odbornou metódou profesionálneho záznamu a u nás sa zatiaľ v bežnej tanečnej praxi neaplikuje.) Ak pri rozprave s informátormi použijeme diktafón, magnetofón, transkripcia nahrávky spravidla umožní uvedomiť si aj také údaje a súvislosti, ktoré by sme pri púhom zápise, robení si poznámok nepostrehli. Výhodou takéhoto spôsobu dokumentácie je, že ho môžu používať i laickí zberatelia, ktorí náležite neovládajú, alebo nie sú pre nich dostupné náročnejšie aparáty záznamovej techniky, najmä fotografické prístroje, filmové kamery, ktorých použitie je oveľa náročnejšie z hľadiska obsluhy. Ich operatívne použitie vyžaduje cvik a záznam laboratórnu finalizáciu. V súčasnosti omnoho dostupnejšie a praktické pre základný audiovizuálny záznam tancov sú videopriřroje. Výhodou je, že po zázname má zberateľ tanečný dokument k dispozícii takpovediac ihneď. Otázne, nateraz náležite neoverené je však dlhodobé uchovávanie – archivácia takýchto dokumentov. Je prospešné, ak organizátor dokumentácie má na pomoc spolupracovníkov – napr. hudobníkov, alebo technikov, ktorí ho odbremenia, aby sa mohol plne venovať účinkujúcim a usmerňovaniu dokumentácie.

Originály záznamov treba zaevidovať a uložiť v takých podmienkach, ktoré im najlepšie vyhovujú, napr. čo sa týka teploty, vlhkosti ap. Pri následnej práci s dokumentmi, napr. pri ich transkripcii, je potrebné používať iba ich kópie, duplikáty. Archivuje sa všetok nasnímaný materiál, vrátane opakovaných, alebo chybných záberov. Takýto komplet je pri spracovaní (výbere, zostrihu) východiskom pre ďalšie použitie: pre štúdium, vydávanie fonických, alebo

audiovizuálnych nosičov, ako pramenný materiál pre folklórne umelecké kolektívy atď.

V skratke aspoň tolko z našich skúseností, ktoré, ako sa domnievame, možno uplatniť aj v tunajšom prostredí. Nadobudli sme ich pri realizovaní takých obsiahlych výskumných projektov, ako je napr. pertraktovaná folklórna dokumentácia zahraničných Slovákov (1968 – 92), fonicky zameraný projekt Slovenská ľudová tanečná hudba (1991 – 92), alebo súčasný audiovizuálny dokumentačný projekt Ľudové tance slovenských regiónov, ktorý postupne pokračuje územím Slovenska od roku 2000. Spoločným menovateľom všetkých týchto projektov je fonická, alebo audiovizuálna dokumentácia – objektívny prameň pre ďalšie štúdiá a záchranu reprezentatívnej vzorky slovenského ľudového tanečného a hudobného umenia. Usilovali sme sa o to a pokračujeme, takpovediac, „v hodine dvanástej“, ako sme heslovite charakterizovali ideu posledného z uvedených projektov. Ľudový tanec je totiž jedným z najohrozenejších druhov ľudovej kultúry a umenia v svojom prirodzenom prostredí.

Naše zámery by sme, pochopiteľne, nemohli uskutočniť bez odborného a inštitucionálneho zázemia a krytia peňažnými prostriedkami. Zainteresované, výskum zastrešujúce odborné inštitúcie, akými boli v našom prípade Ústav hudobnej vedy SAV, ale tiež Národné osvetové centrum – Ústav tradičnej ľudovej kultúry, aj niekdajší Ústav pre zahraničných Slovákov, mohli iba sčasti saturovať reálne náklady potrebné pre výskum, preto sme, hlavne po prevrate v roku 1989, hojne využívali domáci i európsky grantový systém a sponzorov. To je zrejme schodná cesta aj pre vás.

Zdá sa, že základnou otázkou pre vás je ako zabezpečiť odbornú prípravu, realizáciu a finalizáciu dokumentácie a to ani nie v oblasti hudobnej, ale tanečnej. Tu vidím cestu v školení, výchove vlastných odborníkov, v kooperácii s príslušnými hlavne odbornými regionálnymi a štátnymi inštitúciami, konkrétnymi erudovanými pracovníkmi. Vonkoncom však v neposlednom rade, aj v aktivizácii jestvujúceho vlastného potenciálu – zanietených, ochotných a schopných spolupracovníkov z miestnych folklórnych skupín a súborov.

Vlastná inštitucionálna zábezpeka je nevyhnutne potrebná a podobne ako v odbornej oblasti je treba sa prvorado oprieť o daný stav. Hoci tunajšiu situáciu bližšie nepoznám, trúfam si tušiť hierarchizáciu štruktúry u vás konkrétnejšie: zastrešujúcimi orgánmi by mali byť Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku a jej Výbor pre kultúru. V jeho Komisii pre hudobnú činnosť by sa malo vytvoriť nie príliš početné výkonné kolégium pre výskum a dokumentáciu hudobného a tanečného folklóru. To by malo realizovať „svoj“ výskumný projekt. Okrem toho by malo toto kolégium iniciovať evidovanie, zbieranie a archívne uchovávanie takých hudobných a tanečných dokumentov, alebo ich kópií (rukopisy, fotografie, nahrávky, audiovizuálne záznamy ap.), ktoré sú rozptýlené po kraji, v držbe erudovaných aj laických zberateľov a ich potomkov. Opätovne pripomínam: treba konať, neodkladať, lebo čas plynie a „stav ohrozenia“ neúprosne pokračuje.

Cieľom činnosti, o ktorej sme tu hovorili, je podpora, pestovanie rodnej múzickej kultúry, služba sebazpoznaniu, uvedomenie si osobitosti vlastnej kultúry súčasníkmi, ale aj odkaz pre potomstvo. Ono síce onedlho bude žiť už v odlišnom kultúrnom prostredí, bude sa stretať s inými realiami, ale takto mu možno, aspoň sprostredkovane, zanechať svedectvo o ľudovom tanci, ktorý je jedným z koreňov kultúry a identity našich predkov.

A ak budete o to stáť, chceme vám byť pritom nápomocní a budeme vám držať palce.

1 Dúžek, S.: Východiská a problémy folkloristického výskumu tanca na Slovensku. In: *Musicologica Slovaca et Europea* 18. Bratislava, ASCO – ÚHV SAV 1993, s. 9 až 28.

2 Dúžek, S.: Etnomuzikologický výskum juhoslovanských Slovákov. *Slovenský národopis* 23, 1975, s. 259 – 264.

3 Dúžek, S.: Audiovizuálna dokumentácia ľudových tancov zahraničných Slovákov. In: *Ethnomusicologicum* 4, Empirický výskum... Bratislava, ASCO – ÚHV SAV 2005, s. 155 – 172.

4 Selenča 1968, 1971; Kovačica 1968, 1974; Hložany 1970, 1977; Pivnica 1969, 1973, 1986;

Stará Pazova 1973, 1973 (detský folklórny súbor), 1979; Nový Sad 1974; Ilok 1977, 1989; Kysáč 1980, 1988; Vojlovica 1981; Markovac 1981, 1986, 1991; Padina 1985; Jelisavac 1985, 1990; Melbourn 1986; Josipovac 1987, 1992; Šíd 1987; Kulpín 1989; Boľovce 1990, Lug 1991, Jánošík 1992.

5 Podrobnejšie pozri Důžek, S.: Zápisy ľudových piesní a hudby z pohľadu etnochoreológa. In: O zbieraní a zapisovaní ľudových piesní. Bratislava, NOC – Spolok hudobného folklóru pri SHŮ, 2004, s. 62 až 69.

6 Napr. Kmeť, M.: Ľudové piesne Slovákov vo Vojvodine, Kritické postrehy... 2006; Medvedňová, A.: Živé pamäte národa, 2006. Ich aktuálne texty mi boli prednedávnom ako informácia doručené elektronickou poštou. Ako som zistil, i títo autori pri „inventarizácii“ a kritickej explikácii piesňových zbierok z Vojvodiny si povšimli súvislosti tunajších piesní a tancov napr. v zbierkach M. Filipa, M. Miškovića a M. Kmeťa (1996), A. Peterskej (199?), J. Nosáľa (2002, 2003) aj ďalších.

7 Jankovič, L. S. – Jankovič, D. S.: Narodne igre V. Beograd 1949, s. 212 – 248, 362 – 376; Ilijin, M.: Slovenské ľudové tance vo Vojvodine, Petrovec, Kultúra 1953, 110. s.; Zálešák, C.: Pohronské tance, Martin, Osveta 1953, 331. s.

8 Kresánek, J.: Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného

Zoznam použitej a odporúčanej literatúry >

DŮŽEK, S.: Etnomuzikologický výskum juhoslovenských Slovákov. Slovenský národopis 23, 1975, s. 259 až 264.

DŮŽEK, S.: Východiská a problémy folkloristického výskumu tanca na Slovensku. In: Musicologica Slovaca et Europea, 18. Bratislava, ASCO – ÚHV SAV 1993, s. 9 – 28.

DŮŽEK, S.: Stručná bilancia slovacík vo výskume ľudového tanca. In: Ethnomusicologicum 3. Výskum v teréne... Bratislava, ASCO – ÚHV SAV 2004, s. 103 – 116.

DŮŽEK, S.: Zápisy ľudových piesní a hudby z pohľadu etnochoreológa. In: O zbieraní a zapisovaní ľudových piesní. Bratislava, NOC – Spolok hudobného folklóru pri SHŮ 2004, s. 62 – 69.

DŮŽEK, S.: Audiovizuálna dokumentácia ľudových tancov zahraničných Slovákov. In: Ethno-

musicologicum 4., Empirický výskum... Bratislava, ASCO – ÚHV SAV 2005, 155 – 172.

DÚŽEK, S.: Ľudový tanec a hudba v monografiách obcí. In: Zbieranie, zapisovanie a vydávanie ľudových piesní 2. Bratislava NOC – Spolok hudobného folklóru pri SHŮ, 2005, s. 46 – 52.

ILIJIN, M.: Slovenské ľudové tance vo Vojvodine. [Báčsky] Petrovec, Kultúra 1953, 112. s.

JANKOVIČ, L. S.– JANKOVIČ D. S.: Narodne igre 5. Beograd 1949, s. 212 až 248, 362 až 376.

ONDREJKA, K.: Výskum tradičnej pohybovej kultúry, Banská Bystrica, KOS 1973, 66. s.

ONDREJKA, K.: Zápis tanečného pohybu. Bratislava, Osvetový ústav, 1975, 112. s.

ZÁLEŠÁK, C.: Pohronské tance. Martin, Osveta 1953, 331. s.

ZÁLEŠÁK, C.: Opisovanie ľudových tancov. Martin, Osveta 1956, 164. s.

Obrazová príloha >

1. Jedným z výsledkov slovenských dokumentačných aktivít je gramofonové album Slovenská pieseň zo sveta s reprezentatívnymi nahrávkami ľudových piesní a hudby zahraničných Slovákov z Poľska, Rumunska, Maďarska a bývalej Juhoslávie (Josipovac, Ilok, Jelisavac, Stará Pazova, Kysáč, Hložany, Pančevo, Selenča). Garantmi gramofonovej publikácie a výberu z nahrávok bratislavským rozhlasom v rokoch 1977 – 1982 boli O. Demo, S. Dúžek a S. Švehlák. Na fotografickej ilustrácii je predná a zadná strana albumu vydaného v Bratislave, OPUS 1984.

2. Ukážka z titulkov tohože filmového dokumentu s obrysami typických „zmáčavých“ tanečných pohybov.

3. Z filmovej dokumentácie tanečných a speváckych výstupov folklórnej skupiny zo Starej Pazovy: dievčenské koleso. Záznam sa uskutočnil v prírodnom prostredí mimo ich vystúpenia v krajskom programe v Detve v júli roku 1979.

4. Pokyny tanečníkom folklórnej skupiny zo Selenče pred pamätným prvým vystúpením zahraničných Slovákov na Slovensku na Folklórnom festivale Východná roku 1968. V strede organizátori, režiséri programu a vedúci dokumentácie, etnochoreológovia S. Dúžek (v klobúku) a K. Ondrejka.

5. Pohľad zo zákulisia na filmovú dokumentáciu tancov a svadobných obyčajov z Pivnice v kultúrnom dome v Detve v marci roku 1969. Vedúci pivnického folklórneho kolektívu Ján Guba, vedúci hudby Štefan Durguľa.

Biografia

Narodil sa 1. apríla 1934 v Trenčianskych Biskupiciach. V rokoch 1949 – 1964 pôsobil ako tanečník, pedagóg a choreograf vo viacerých popredných slovenských folklórnych súboroch. Roku 1953/1954 začal študovať tanec na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, roku 1958 končí vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor národopis. V rokoch 1958 – 1962 bol odborným pracovníkom pre ľudový tanec v Osvetovom ústave v Bratislave. Neskôršie, od roku 1962. po 1965. je interným aspirantom v Národopisnom ústave Slovenskej akadémie vied, odbor národopis, folkloristika, špecializácia ľudový tanec. Od roku 1965 pracuje ako etnochoreológ, samostatný vedecký pracovník v Etnomuzikologickom oddelení Ústavu hudobnej vedy SAV v Bratislave. Roku 1971 získava vedeckú hodnosť kandidáta historických vied a r. 1981 titul doktora filozofie. V rokoch 1989 – 1998 bol vedúcim Etnomuzikologického oddelenia ÚHV SAV. Celoživotne sa venoval výskumu a dokumentácii ľudového tanca na Slovensku i v zahraničí. Svoje poznatky o slovenskom ľudovom tanci publikoval knižne, v početných tanečno-folkloristických štúdiách doma i v zahraničí, encyklopedických dielach (Encyklopédia Slovenska, Etnografický atlas Slovenska, Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska) a na fonických nosičoch. Viedol významné fonické a audiovizuálne dokumentačné etnochoreologické projekty týkajúce sa slovenského ľudového tanca. Pôsobil ako pedagóg na vysokých školách v Bratislave a Nitre. Je známy ako dlhoročný organizátor, režisér, dramaturg a expert významných folklórnych festivalov (Východná, Strážnice, Detva, Myjava). Zamestnanecký pomer v Ústave hudobnej vedy ukončil roku 2005, ale naďalej intenzívne spolupracuje s viacerými inštitúciami, publikuje a vedie odborne výskum a audiovizuálnu dokumentáciu slovenského folklórneho tanca.

Resumé Ľudový tanec je jedným z najohrozenejších druhov ľudovej kultúry a umenia v svojom prirodzenom prostredí a čeliť pokračujúcej devalvácii, aj zániku tanca, o ktorej autor podrobne píše, treba jeho adekvátnou ochranou. Táto však predpokladá pravdivé a súhrnné poznanie, skúmanie a dokumentovanie tancov priamo v ich pôvodnom prostredí, najlepšie takým spôsobom, ktorý umožní opakované pozorovanie ich priebehu. To uľahčí ďalšie štúdium a analýzu tohto komplikovaného, v čase a priestore neustále sa meniaceho fenoménu.

Autor príspevku, vďaka početným výskumom a projektom, ktorých sa priamo zúčastňoval, uvádza a popisuje tak predmet etnochoreologického výskumu, ako aj metódy a inštrumenty, ktorými sa s tímom pracovníkov viedol zaoberajúc sa tanečnými folklórnymi tradíciami na Slovensku, ale aj u zahraničných Slovákov. Teda upozorňuje na dôležité aspekty výskumu, a to nie je iba forma, výrazové prostriedky tanca, ale i život, spôsoby existencie tancov, ich miesto vo folklórnej tradícii a tiež nositelia a sprostredkovatelia tanečnej folklórnej tradície. Keď ide o výskumy, ktoré odborníci zo Slovenska spolu s autorom príspevku uskutočnili u Slovákov z Vojvodiny (v rokoch 1966 – 1992), uvádza sa, že pokiaľ to bolo možné, snaha bola eliminovať alebo obmedziť necitlivú, neprimeranú infiltráciu choreografického importu zo Slovenska. To by bolo pre folklórne relatívne živé a svojské prostredie, akým je slovenská dedina vo Vojvodine, z hľadiska zachovania miestne príznačných hudobných a tanečných prejavov, obzvlášť škodlivé. Zároveň autor upozorňuje, že likvidáciu ľudových tancov v bežnom dedinskom živote čiastočne kompenzovalo ich pestovanie, ktoré je zamerané na vystupovanie na scénach, účinkovanie na folklórnych festivaloch a v médiách. Folklórne skupiny sa v nových pomeroch stali vlastne novodobými pestovateľmi, uchovávatelmi a šíriteľmi obrazu tradičných ľudových tancov. Žiaľ ich vzor, pôvodný živý ľudový tanec upadol, alebo zanikol a tak dosť často vidno, že skupiny a súbory vo svojej choreografickej praxi vychádzajú z tancov a javiskových úprav iných predlôh. Dôsledkom takéhoto stále viac pokračujúceho „preberania z druhej ruky“, štylizovania už štylizovaného, je potom zväčšujúce sa skresľovanie, deformovanie pôvodných, osobitých tvarov ľudového tanca. Riešenie spočíva v pohotovom a odbornom konaní, evidovaní, zbieraní a archívnom uchovávaní takých hudobných a tanečných dokumentov, alebo ich kópií (rukopisy, fotografie, nahrávky, audiovizuálne záznamy ap.), ktoré sú rozptýlené po kraji, v držbe erudovaných, ale aj laických zberateľov a ich potomkov. Ako autor pripomína: „treba konať, neodkladať, lebo čas plynie a ‚stav ohrozenia‘ neúprosne pokračuje“.

Rezime Narodne igre spadaju u jednu od najugroženijih formi narodne kulture i umetnosti kada su u svom prirodnom okruženju. Odupreti se njihovoj devalvaciji i nestajanju, o čemu autor detaljno govori, moguće je sprečiti samo ako se obezbedi njihova adekvatna i stručna zaštita. Međutim, takva zaštita podrazumeva istinsko i sveobuhvatno poznavanje narodnih

igara, njihovo istraživanje i dokumentovanje neposredno u prirodnoj i izvornoj sredini, a najbolji način zaštite je mogućnost da se ponovo posmatra njihovo izvođenje. Na taj način pojednostavilo bi se istraživanje i analiziranje ovog složenog fenomena koji se u vremenu i prostoru neprestano menja. Autor teksta, zahvaljujući brojnim istraživanjima i projektima, u kojima je lično učestvovao, navodi i opisuje kako predmet etnokoreografskog istraživanja, tako i metode i instrumente, kojima se zajedno sa grupom saradnika rukovodio pri istraživanju narodnih igara u Slovačkoj, ali i kod Slovaka koji žive izvan svoje matične zemlje. Autor nas upozorava na značajne aspekte istraživanja narodnih igara koje čine sastavni deo folklorne tradicije. U to ne spada samo forma i izražajna sredstva, već i život tih igara, način njihovog postojanja, mesto koje im pripada u folklornoj tradiciji, i naravno, njihovi nosioci i oni koji posreduju u predstavljanju folklorne tradicije. U istraživanjima stručnjaka iz Slovačke u sredinama u kojima žive Slovaci u Vojvodini (od 1966. do 1992. godine), uvek je bila prisutna želja da se eliminiše, ili bar ograniči neprimerena infiltracija koreografskog materijala iz Slovačke. Za folklorno relativno živu i osobenu sredinu, kakvo je slovačko selo u Vojvodini, takvi uticaji bili bi veoma štetni sa aspekta očuvanja karakterističnog lokalnog muzičkog izraza, pa i samih igara. Ujedno autor upozorava da je nestanak narodnih igara iz svakodnevnog seoskog života delimično nadoknadilo njihovo negovanje, koje se zasniva na javnim nastupima, učestvovanju na folklornim festivalima i u medijima. U novonastaloj situaciji folklorne grupe su te koje neguju narodne igre, brinu o očuvanju i širenju slike o tradicionalnim narodnim igrama. Na žalost, njihov uzor, izvorna, živa narodna igra nestaje, pa grupe i ansambli u svojim koreografijama često se ugledaju na već stilizovane igre i njihove aranžmane. Posledice preuzimanja igara „iz druge ruke“, stilizovanja već jednom stilizovanog, dovodi do deformisanja izvornih, osobenih oblika narodnih igara. Rešenje se nalazi u pravovremenom i stručnom radu, evidentiranju, skupljanju i arhiviranju ovakvih muzičkih dokumenata i igara, ili njihovih kopija (rukopisi, fotografije, snimci, tonski zapisi...). Ovaj materijal razasut je za sada po terenu, nalazi se kod obrazovanih, ali i kod laičkih sakupljača i njihovih potomaka. Autor podseća: „treba raditi, ne odlagati, jer vreme prolazi a „stanje ugroženosti“ nemilosrdno traje“.

SLOVENSKÁ PIESEŇ ZO SVETA

SLOVAK SONGS FROM THE WORLD

* Ľudové piesne a hudba zahraničných Slovákov *

* Folk Songs and Music of Slovaks Abroad *

OPUS
Stereo 9117 1517 - 18

[Bernard Garaj](#)

Dokumentácia a výskum hudobného folklóru ako dôležité aspekty ochrany národného kultúrneho dedičstva

Začnime známym konštatovaním, že tradičná ľudová kultúra a v rámci nej hudobný folklór predstavujú dôležitú súčasť kultúrneho dedičstva národov. Niet divu, že ľudové piesne sa stali predmetom intenzívneho záujmu predstaviteľov nášho národného hnutia na začiatku 19. storočia a že aj naša o sto rokov neskôr sa etablujúca slovenská hudobná moderna v dielach E. Suchoňa, J. Cikkera či M. Moyzesa vychádzala najmä z melodického bohatstva a poetiky našich ľudových piesní. V našom príspevku sa chceme venovať tomu, ako túto oblasť nášho kultúrneho dedičstva spoznávať, dokumentovať a uchovávať. V tomto duchu sme koncipovali jeho štruktúru, pričom máme na zreteli najmä tieto otázky:

1. Aktuálne problémy dokumentácie a výskumu:

- slovenských ľudových piesní
- ľudových hudobných nástrojov a nástrojovej hudby
- ľudovej ansámblovej hudby

2. Uchovávanie záznamov v archívnych fondoch

- zvukové nahrávky
- piesňové zápisy

K HISTÓRII DOKUMENTÁCIE A VÝSKUMU SLOVENSKÝCH ĽUDOVÝCH PIESNÍ

História záujmu o slovenské ľudové piesne je všeobecne známa, preto z nej možno vybrať len niekoľko najdôležitejších faktov. Ak odhliadneme od rukopisných kódexov zo 17. – 18. storočia z prostredia šľachtických sídiel na Slovensku, v ktorých sa ľudové piesne objavovali spolu s tanečnými melódiami inej, najmä západoeurópskej proveniencie, ak odhliadneme od rukopisných zbierok textov ľudových piesní z konca 18. storočia, tak prvé knižné zbierky slovenských ľudových piesní pochádzajú z prvej tretiny 19. storočia. Máme na mysli diela Pavla Jozefa Šafárika – Písne světské lidu slovenského v Uhřích (Pešť 1823, 1827) a Jána Kollára – Národné zpievanky (Budín 1834, 1835). Napriek tomu, že išlo len o texty piesní, autori

obidvoch zbierok si túto skutočnosť uvedomovali, čoho výsledkom sú dve následné publikácie obsahujúce niekoľko znotovaných a v duchu módnjej dobovej praxe pre klavír upravených ľudových piesní: Martin Sucháň – Písne světské lidu slovenského v Uhřích v hudbu pro klavír uvedené (Pešť 1830), resp. Vladislav Füreďy – Národní nápěvy ku zpěvankám vydaným od Jána Kollára do not pro klavír usporádané (Viedeň 1837).

Z polovice 19. storočia pochádza prvá znotovaná (hoci rukopisná) zbierka Jozefa Czupru, ktorú o sto rokov neskôr vydal v knižnej podobe Ladislav Galko.

Z druhej polovice 19. storočia treba pripomenúť dva momenty:

1. tzv. hnutie venčekárov reprezentované M. Laciakom, M. Lichardom, K. Ruppelptom, Š. Fajnorom, L. Vansom a ďalšími, ktorí vykonali veľa na poli šírenia a úprav ľudových piesní pre novovznikajúce spevácke zbory
2. veľkolepý projekt Slovenských spevov, ktorých prvý zošit prvého dielu vyšiel v roku 1880 a posledný zošit tretieho dielu po počiatočnom entuziazme a po veľkých spoločensko-politických zmenách až v roku 1926.

SLOVENSKÉ SPEVY

I. diel / 6 zošitov / 1880 – 1881 / 603 piesní

II. diel / 7 zošitov / 1890 – 1897 / 766 piesní

III. diel / 5 zošitov / 1899 – 1926 / 608 piesní

Spolu 1 797 piesní

Táto zbierka piesní, ktorej sa dostalo uznania i v iných európskych krajinách, vznikla predovšetkým vďaka zaniietenému úsiliu amatérskych zberateľov, prispievateľov a bola vydaná pod redakčným a organizačným dohľadom Jána Kadavého, Karola Ruppeldta, Jána Meličku a Ondreja Halašu. Treba vari len pripomenúť, že v rokoch 1970 – 1985 vyšla pod redakciou La-

dislava Galka jej doplnená a prepracovaná reedícia, ktorá obsahuje 7 dielov s 4 120 piesňovými zápsmi a registrom.

V súvislosti s prvou tretinou 20. storočia treba spomenúť mená takých významných zberateľov, akými boli Béla Bartók a Karel Plicka. Spája ich to, že hoci neboli Slovákmi, urobili na zberateľskom poli a pre propagáciu slovenských ľudových piesní viac, ako ktokoľvek iný.

Béla Bartók, spolu zozbieral 3 409 melódií a 4 000 textov

Slovenské ľudové piesne, 1. a 2. zväzok, Bratislava 1959 a 1970, spolu 1 047 piesní, pričom sa v súčasnosti pripravuje ich reedícia aj spolu s doteraz nevydaným tretím dielom a registrom.

Karel Plicka, zozbieral 8 500 melódií a 10 000 textov

Zuzka Studeničová spieva, Turčiansky Svätý Martin 1928, 43 piesní

Slovenský spevník I., Bratislava 1961, 500 piesní

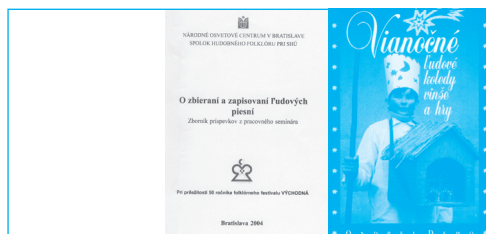
Zbojnícke piesne slovenského ľudu (spolu s J. Horákom), Bratislava 1965

Vznikom Slovenskej akadémie vied a založením Ústavu hudobnej vedy, ako aj Národopisného ústavu (dnes Etnologický ústav) SAV sa otvorili podmienky pre novú kvalitu a intenzitu zbierania, vydávania i teoretickej reflexie slovenských ľudových piesní, ktorá započala štvorzväzkovou publikáciou Slovenské ľudové piesne (1950 – 1964).

SLOVENSKÉ LUDOVÉ PIESNE I. – IV.

I. zväzok vydal Štátny ústav pre ľudovú pieseň, 1950, redaktor Konštantín Hudec, z obcí: Rybník, Starý Tekov, Hájniky, Lysá pod Makytou, Dohňany, Stará Bystrica, Skalité, Čierne, Hriňová (373 piesní).

II. zväzok, vydala Slovenská akadémia vied, 1952, redaktor František Poloczek, z obcí: Moravské Lieskové, Terchová, Važec, Poproč, Kokava n. Rimavicou (608 piesní).

III. zväzok, vydala Slovenská akadémia vied, 1956, redaktor František Poloczek, z obcí: Turá Lúka, Liptovské Sliache, Podkonice, Bajerov, Veľké Zálužice (904 piesní).

IV. zväzok, vydala Slovenská akadémia vied, 1964, redaktor František Poloczek, z obcí: Čičmany, Zuberec, Batizovce, Hrochoť (586 piesní).

Zberatelia: K.Hudec, F. Poloczek, J. Fišer, L. Burlas, J. Cikker, M. Novák, P. Tonkovič, T. Hirner.

Od 60. rokov dodnes sa zrodil celý rad piesňových publikácií, ktoré na tomto priestore nemožno vymenovať. Podľa zamerania a okruhu piesní, ktoré obsahujú, ich možno pracovne rozdeliť do 5 skupín, pričom ku každej uvádzame zopár reprezentatívnych titulov:

Celoslovenské piesňové zbierky:

Napr. Demo, O.: Z klenotnice slovenských ľudových piesní, OPUS Bratislava 1981. Zbierka prináša piesne pôvodne nahraté a odvysielané v rámci obľúbeného rozhlasového cyklu relácií s názvom Klenotnica ľudovej hudby (1966 – 1993), vyšla s nákladom 15 000 kusov a obsahuje 477 piesní.

Regionálne zbierky:

Napr. Blaho, J: Záhorácke pjesničky. (6 zv.) Opus Bratislava 1948 – 1986., Burlasová, S.: Ľudová pieseň na Horehroní. Bratislava 1987 a mnohé ďalšie. V tejto súvislosti stoja za pozornosť dva zaujímavé súčasné projekty. Prvým je edičný rad Corpus Musicae Popularis Slovaca, v rámci ktorého vyšiel prvý diel s piesňami Podpoľania. Ide o edíciu známu aj v iných európskych krajinách a hoci obsahuje aj informácie o inštrumentálnej hudbe, jej základom sú zápisy ľudových piesní a ich analýzy. Druhým je projekt regionálnych zbierok ľudových piesní z Trenčianska, ktorého autorom je J. Lehocký a v rámci ktorého boli doteraz vydané 4 knižné tituly.

Lokálne zbierky:

Ide o mimoriadne početné zbierky, ktoré sa rodia takpovediac každý deň. Ako príklad možno uviesť publikácie M. Járeka, ktorý svojimi dlhoročnými terénnymi výskumami a zbierkami mapuje spevnú tradíciu v obciach v okolí Nitry, v Tekove a v Honte.

Žánrové zbierky:

Napr. Demo, O. – Hrabalová, O.: Roľnícke a dožinkové piesne. Bratislava 1969., Burlasová, S.: Vojenské a regrútske piesne. VEDA Bratislava 1991., Krekovičová, E.: Slovenské balady. Práca Bratislava 1992., Demo, O.: Vianočné ľudové koledy, vinše a hry. Vydavateľstvo Matice slovenskej Martin a Prebudená pieseň Bratislava 1998., Urbancová, H: Trávnice – Lúčne piesne na Slovensku. Ku genéze, štruktúre a premenám piesňového žánru. AEP Bratislava 2005.

Zbierky špeciálneho zamerania:

Napr. Elscheková, A.: – Slovenské ľudové piesne pre spev a gitaru. Hudobný odbor Matice slovenskej Martin 1999., Jágerová, A.: ...šECKI sa peknie do jedného... Zbierka piesní Ľudmily Jágerovej z Likavky. Prebudená pieseň Bratislava 1997.

SLOVENSKÉ ĽUDOVÉ PIESNE V TEORETICKÝCH REFLEXIÁCH

Dôležitou oblasťou výskumu ľudových piesní je poznanie ich hudobnoteoretických znakov. Teoretické reflexie slovenských ľudových piesní sa odvíjajú od článkov J. Levoslava Bellu, M. Licharda a K. Plicku o povahe hudobnej stránky našich nápevov. Zásadným príspevkom k ich poznaniu prispel J. Kresánek svojou dodnes aktuálnou prácou Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného. Na neho nadviazali radom vedeckých štúdií najmä A. a O. Elschekovci, resp. S. Burlasová. Z ich prác rezultuje základné delenie slovenských ľudových piesní, ktoré z hľadiska štýlovej genézy reprezentujú tieto vrstvy:

1. Piesne tzv. staršej kultúry:

- a) magicko-rituálne piesne
- b) roľnícke piesne
- c) valasko-pastierske piesne
- d) zbojnícke piesne

2. Modálna piesňová medzivrstva

3. Nové, tzv. harmonicky determinované piesne:

- e) staršie harmonické piesne
- f) piesne tzv. novouhorského typu
- g) piesne tzv. západoeurópskeho typu
- h) nové piesne

Osobitnou a dlhodobo frekventovanou témou na poli vokálnej tradície sa stal výskum ľudového viachlasu, ktorému sa popri početných prácach S. Burlasovej, A. Elschekovej, O. Dema a ďalších venovalo aj špeciálne číslo časopisu Slovenská hudba.

Nová generácia bádateľov na poli výskumu našich ľudových piesní nadväzuje na dosiahnuté výsledky, ale zároveň orientuje svoju pozornosť na nové témy, resp. na jednotlivé piesňové žánre. Treba z nich spomenúť predovšetkým mimoriadne plodnú autorku H. Urbancovú, ktorá sa venuje okrem iného hudobnoteoretickej a štýlovej analýze jednotlivých piesňových žánrov (lúčne piesne, trávnicie, hlásnické piesne, vianočné piesne), E. Krekovičovou, ktorá sa svojho času zaoberala piesňami Slovákov žijúcich v Maďarsku a dnes napr. takými témami, akými sú balady, vianočné piesne, obraz Žida a Róma v slovenskej ľudovej piesni atď.

Posledné roky priniesli aj sympatickú snahu prepojiť hudobnoteoretické poznatky o slovenských ľudových piesňach s interpretačnou praxou a súčasne priblížiť ich samotným interpretom, spevákom ľudových piesní, resp. vedúcim speváckych skupín folklórnych súborov. To sa deje na pôde pravidelne organizovaných seminárov, výsledky ktorých boli v podobe príspevkov publikované v dvojdielnom zborníku Škola ľudového spevu. Vyšiel na pôde Podpolianskeho osvetového strediska vo Zvolene a jeho editorom bola A. Jágerová. Keďže témy zborníkov sa nám zdajú byť pre našich krajanov, dolnozemských Slovákov vysoko aktuálne a užitočné, uvádzame ich v plnom znení.

2001

- > doc. PhDr. Ľubica Droppová, CSc.: Základné znaky slovenských ľudových piesní
- > doc. PhDr. Ľubica Droppová, CSc.: Členenie slovenských ľudových piesní

- > PhDr. Hana Kyselová: Dramaturgia a výstavba speváckych programových čísel vo folklórnych kolektívoch
- > PhDr. Andrea Jágerová: Preberanie tradičných interpretačných štýlov ľudového spevu
- > PaedDr. Angela Vargicová: Zvukový ideál klasického a ľudového spevu
- > PhDr. Margita Jágerová: Hlasová hygiena
- > PhDr. Margita Jágerová: Príprava speváka na súťaž
- > doc. PaedDr. Bernard Garaj, CSc.: K zápisom ľudových piesní a koncepciám piesňových zbierok
- > PhDr. Andrea Jágerová: Výberová bibliografia zborníkov slovenských ľudových piesní

2002

- > doc. PaedDr. Bernard Garaj, CSc.: K štýlovej genéze slovenskej ľudovej piesne
- > PhDr. Margita Jágerová: Piesňový materiál v kontexte svadobných obyčajov
- > PhDr. Katarína Košťalová: Pieseň v kontexte chorovodov a jarných hier
- > PhDr. Hana Urbancová, CSc.: Spev vo výročnom kalendárnom cykle - jánske piesne a zarietania
- > PhDr. Hana Kyselová: Hlasové chyby vyskytujúce sa pri nevhodnej interpretácii ľudových piesní
- > PhDr. Andrea Jágerová: K niektorým problémom interpretácie ľudových piesní
- > PhDr. Hana Kyselová: Možnosti vyhľadávania ľudových piesní v súčasnosti
- > Mgr. Peter Michalovič: Ľudová pieseň a variačný proces

AKTUÁLNE PROBLÉMY ZAPISOVANIA A VYDÁVANIA ĽUDOVÝCH PIESNÍ

Výraznou zmenou v porovnaní so situáciou pred rokom 1989 sú na Slovensku nové publikačné možnosti. Tie spôsobili, že zbierky ľudových piesní očividne pribúdajú, žiaľ, nie vždy ide kvantita ruka v ruke s kvalitou. Inak povedané, autormi takýchto publikácií sú aj ľudia s nedostatočným hudobnoteoretickým vzdelaním, čo sa odzrkadľuje v kvalite transkripcií nápevov i textov,

v absencii sprievodných informácií o podmienkach, v akých výskum prebiehal, o spevákoch a ďalších informátoroch, najmä však o samotných piesňach.

Za špecifický jav súčasnosti považujeme aplikáciu počítačových notačných programov, z ktorých najpoužívanejšími sú Encore, Capella, Sibelius a Finale. Ich výhody sú nesporné a možno ich charakterizovať takto:

- schopnosť uchovávaní rôznych verzií zápisov
- možnosť editácie (úprava, transpozícia, strih)
- komfortná grafická úprava
- spresnenie rytmického zápisu prostredníctvom MIDI zariadenia

Paradoxom je, že nie vždy vedie ich používanie ku zvýšenej kvalite. Na mysli máme napr. absentujúci zápis melodických ozdôb alebo melodických variantov, formálne notopisné nedostatky, nesprávne, resp. nejednotné fonetické transkripcie textov. Časť týchto nedostatkov ide na vrub samotných notačných editorov, ktorých najjednoduchšie a najprístupnejšie verzie boli často určené len pre amatérske využitie a niektoré z pomocných diakritických znakov notového písma jednoducho neobsahujú. Najväčším problémom je však jednoznačné neovládanie všetkých detailov notačných programov ich užívateľmi a nedostatočné znalosti problematiky notačnej, resp. fonetickej transkripcie a notografických noriem.

V snahe zjednotiť prístupy pri vydávaní nových piesňových zbierok Národné osvetové centrum spolu so Spolkom hudobného folklóru pri Slovenskej hudobnej únii zorganizovali doteraz tri pracovné semináre pod názvom O zbieraní a zapisovaní ľudových piesní. Príspevky publikované v rovnomennom zborníku v roku 2004 sa venujú napríklad takýmto témam:

- > Alexander Móži: Orálna tradícia a hudobný zápis – znakovosť, význam, podstata a rozdiel.
- > Ondrej Demo: Kriticko-historický pohľad na zápis a vydávanie ľudových piesní.
- > Róbert Faltus: Problematika transkripcie ľudovej hudby v podaní inštrumentálnych zoskupení.
- > Peter Jantošiak: Počítačové spracovanie zápisov ľudových piesní.
- > Stanislav Dúžek: Zápisy ľudových piesní a hudby z pohľadu etnochoreológa.

- > Anton Habovštiak: Otázky zápisu textu ľudových piesní.
- > Peter Michalovič: K notovým zápisom piesní na Záhori
(na príklade zápisov Janka Blahu a Karola Plicku).

KONCEPCIE PIESŇOVÝCH ZBIEROK

Je potešiteľné, že niektorí zostavovatelia nových piesňových zbierok si doteraz spomínané problémy uvedomujú, čo sa odzrkadľuje v ich najnovších publikáciách. Ak by sme za modelový príklad zvolili piesňovú zbierku jednej obce, tak tá by mala obsahovať takéto údaje či kapitoly:

- / geografická, historická a národopisná charakteristika lokality
- / informácie o informátoroch – spevákoch
- / podmienky, atmosféra, prostredie, za akých sa výskum realizoval
- / charakteristika piesní z hľadiska ich hudobnoteoretických znakov (štýlová genéza piesní poukazujúca na zastúpenie piesní starej a novej kultúry, prípadne hlbšia analýza najpočetnejšej vrstvy, vrátane analýzy formy, slabičnej stavby atď.
- / žánrová charakteristika a tematická analýza textov piesní
- / poznámky k transkripciám (hudobného či textového, napr. dialektologického charakteru)
- / vlastné notové zápisy s údajmi o informátorovi (meno, priezvisko, rok narodenia), o piesni (spevná príležitosť, prípadne žánrové určenie) a tempe
- / registre – abecedný zoznam piesní, príp. registre podľa melodických incipitov alebo žánrovej charakteristiky

ARCHIVÁCIA NAHRÁVOK A ZÁPISOV ĽUDOVÝCH PIESNÍ

Zbieranie ľudových piesní ide spravidla ruka v ruku s ich zvukovou, fónickou dokumentáciou. Výsledky piesňového zberu sú teda dvojakého charakteru – zvukové nahrávky a piesňové zápisy. Najväčším problémom je archivácia zvukových nahrávok (to pochopiteľne platí aj o nahráv-

kach sólovej či ansámbovej inštrumentálnej hudby). Od čias prvých fonografov sa záznamová technika zmenila na nepoznanie, a tak je logické, že všetky veľké archívy riešia permanentný problém, ako staré zvukové nahrávky prepísať na nové, digitálne médiá. Základné problémy prípadne postuláty možno v tejto súvislosti formulovať takto:

1. Digitalizácia je potrebná, pretože každé z médií je ohrozené postupnou stratou kvality (zmagnetizovanie magnetofónových pásov) a pretože digitalizované záznamy umožňujú maximálny komfort pre ich užívateľa (vedecké bádanie, či amatérsky záujem).
2. Každé zo starších zvukových médií (voskové valce, gramoplatne, magnetofónové pásy, DAT záznamy) alebo z obrazových médií (filmy, resp. videopásky rôznych formátov) si vyžaduje rôznu technológiu digitálneho spracovania.
3. Výber digitálneho formátu je determinovaný požiadavkou, t. j. či je prioritné zachovanie kvality v pomere 1:1 alebo či postačuje komprimácia napr. v podobe MP3 pre každodennú prácu v podobe pracovných kópií.
4. Výber digitálneho média je spravidla voľbou medzi optickými diskami (CD, DVD) alebo prepisom na pevný disk (hard disc) počítača.
5. Nejednotnosť osobných, ale aj inštitucionálnych prístupov k problematike vyžaduje nutnosť riešiť tento problém profesionálmi.
6. Digitalizácia je spojená s veľkou finančnou, časovou a odbornou-personálnou záťažou.
7. Nevyhnutnou súčasťou digitalizácie je riešenie problémov katalogizácie, vydávania, resp. sprístupnenia fónických a obrazových prameňov pre odbornú i laickú verejnosť, t. j. za akých podmienok a komu.

Podobným problémom je archivácia notových prepisov piesní a pohotová orientácia v piesňových archívoch prostredníctvom katalógov. V Ústave hudobnej vedy SAV v Bratislave, kde je cca 60 000 piesní, existujú tieto typy katalógov:

/ katalóg textových incipitov

/ katalóg lokalít

/ katalóg zberateľov

/ katalóg melodických incipitov

Žiaľ, posledný katalóg sa nevzťahuje na všetky piesňové zápisy v archíve, ale zatiaľ len na obmedzenú vzorku piesní. Kvalitatívne nové možnosti ponúkajú moderné databázové programy, ktoré umožňujú jednak zvoliť akékoľvek kritérium, resp. parameter (lokalitu, interpreta, žáner, melodickú kosť, ambitus, formu atď.) a pohodlne do nich vložené informácie selektovať, kombinovať a pod. V tomto prípade je najdôležitejším kritériom zvoliť také kritériá, ktoré sú zmysluplné pre prácu s piesňovými zápismi pre vedecké alebo iné účely a zároveň také, ktoré by mohol vkladať do databázy aj človek s primeraným hudobným vzdelaním, teda nielen vedecký pracovník. Naplniť danú databázu predstavuje totiž aj v tomto prípade predovšetkým časovo mimoriadne náročný proces.

V ÚHV SAV sa momentálne tvorí piesňová databáza, ktorá obsahuje aj hudobnoteoretické parametre a zároveň narába s informatívnymi (mimohudobnými) údajmi. Výhody naplnenej databázy s dobre zvolenými kritériami sú nepochybne, pretože umožňujú hľadať charakteristické štýlové znaky vo veľkých skupinách piesní, či už podľa štýlových vrstiev, piesňového žánru, väzby k tancu, či až k regiónu a pod.

DOKUMENTÁCIA A VÝSKUM LUDOVÝCH HUDOBNÝCH NÁSTROJOV A NÁSTROJOVEJ HUDBY

Ide o oblasť výskumu, ktorý sa zrodil o 100 rokov neskôr ako záujem o ľudovú pieseň.

Obdobie skutočne intenzívneho a systematického bádania ľudových hudobných nástrojov možno pritom redukovať až na posledných 50 – 60 rokov, pretože jeho začiatky sa spájajú so vznikom ÚHV SAV. Prvú polovicu 20. storočia charakterizujú najmä torzovité správy o našom inštrumentári publikované buď v národopisných monografiách (Detva – zost. K. A. Medvecký, 1905; Myjava – zostavovateľ J. Bodnár, 1911; Podunajská dedinka v Československu. Monografie obce Chorvátsky Grob – A. Václavík, 1925), presnejšie v ich kapitolách venovaných hudobnej kultúre alebo v iných časopiseckých príspevkoch a odborných publikáciách. Väčšina etnoorganologických prác z druhej polovice 20. storočia sa spája s menami L. Lenga, O. Elscheka, I. Mačáka, resp. s predstaviteľmi mladšej generácie, ku ktorej patrí B. Garaj a L. Mikušová. Podobne ako v súvislosti s ľudovou piesňovou tradíciou, aj tu badať líniu od veľkých syntetických prác o ľudových hudobných nástrojoch celoslovenskej, resp. regionálnej proveniencie k monografickým titulom a štúdiám zameraným na jednotlivé nástrojové typy. Mimoriadne dôležitou súčasťou nástrojového výskumu sa v druhej polovici stala fónická, resp. filmová a neskôr videokomentácia. Tak vznikol celý rad nahrávok nástrojovej hudby, ako aj početné obrazové záznamy venované výrobe ľudových hudobných nástrojov, ale aj štýlovointerpretačným otázkam, t. j. hre na nich.

DOKUMENTÁCIA A VÝSKUM ĽUDOVEJ ANSÁMBLOVEJ HUDBY

Táto oblasť ako súčasť nástrojového výskumu sa rozvinula až v druhej polovici 20. storočia. Ľudové hudby sa najskôr dokumentovali v rámci veľkých regionálnych projektov zameraných na Horehronie, Liptov, Podpoľanie, Trenčiansko, Spiš a Šariš. Veľmi rýchlo sa však záujem etnomuzikológov rozšíril aj o ľudové hudby aj z iných regiónov Slovenska. Podobne ako aj pri nástrojovom výskume dokumentácia ľudových hudieb kulminovala v 60. až 80. rokoch minulého storočia a z tohto obdobia je v archívoch aj najviac zvukových či obrazových záznamov.

Toto je zároveň jediná oblasť etnomuzikologického výskumu, kde sa ukazuje akoby disproporcia medzi materiálom získaným počas terénnych výskumov a jeho vyhodnotením v podo-

be prác či monografií teoretickej povahy. Vyplýva to jednoznačne z náročnosti transkripcie ansámblovej hry, ktorá si zároveň vyžaduje technicky komplikovanejšie spôsoby zvukového záznamu. Zaujímavé je, že už v 60. rokoch sa preto začalo realizovať tzv. viackanálové snímanie ľudových hudieb, a to najskôr na dnešné pomery primitívnou metódou, keď každý nástroj sa nahrával osobitným mikrofónom na osobitný magnetofón, aby ich neskôr nahradil viackanálový magnetofón umožňujúci nahrávanie jednotlivých nástrojov prostredníctvom malých, tzv. kontaktných mikrofónov na samostatnú stopu, ale na jednom páse. Technické komplikácie pri samotnom nahrávaní v teréne spôsobili, že takýchto viackanálových záznamov nie je veľa. Aj tu možno hľadať odpoveď, prečo až na zopár výnimiek sa publikované texty o ľudových hudbách koncentrovali najmä na hru primášov z aspektu variačnej stránky ich hry.

Aj tu sa však situácia, zdá sa, začína razantne meniť a súvisí ani nie s väčšou dostupnosťou viackanálových magnetofónov ako skôr s vývojom počítačových programov umožňujúcich skvalitnenie transkripcií orchestrálnej hry. Ide pritom o bežne dostupné programy, ktoré umožňujú napríklad dvoj- či viacnásobné spomalenie vybraného úseku bez toho, aby sa znížilo ladenie nahrávky, vyselektovanie akéhokoľvek úseku vo forme neustále sa opakujúcej zvukovej slučky a pod. Všetky takéto programy ponúkajú zároveň grafické zobrazenie zvuku, čo zásadne zjednodušuje napr. akustickú dokumentáciu hry jednotlivých hudobníkov. Pre kontrolu správnosti transkripcie zasa spomínané notačné programy umožňujú prehratie notového záznamu s tým, že každému nástroju je možné priradiť takmer verný zvuk.

Ospravedlňujeme sa, ak sme sa venovali príliš širokému okruhu problémov. Robili sme tak v snahe priblížiť rôzne aspekty etnomuzikologického výskumu na Slovensku, pretože sa nazdávame, že viaceré z nich sa môžu stať inšpiráciou aj pre bádanie ľudovej hudby v prostredí dolnozemsých Slovákov vo Vojvodine.

-
- 1 Okrem titulov encyklopedického charakteru (napr. Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1. a 2., Veda Bratislava 1995) podrobne mapuje históriu záujmu o slovenskú ľudovú pieseň publikácia A. a O. Elschekovcov – Úvod do štúdia slovenskej ľudovej hudby. Hudobné centrum Bratislava 2005.
 - 2 Ľudové piesne z Liptova a Oravy. Podľa zbierky Jozefa Czupru z pol. 19. storočia. Spracoval Ladislav Galko. Vydavateľstvo Osveta, n.p. Martin 1958.
 - 3 Slovenské spevy 1. – 7., OPUS Bratislava 1989. Editor: Ladislav Galko.
 - 4 Podpoľanie, ľudové piesne a hudba. Corpus Musicae Popularis Slovaciae I. (Ed. L. Mikušová), Podpoľianske osvetové stredisko. Zvolen 2002.
 - 5 Lehocký, J.: Ľudové piesne a spevné tradície zo Selca. Trenčín 2004., Ten istý: Ľudové piesne z Veľkého Trenčína a okolia. Trenčín 2004., Ten istý: Ľudové piesne, spevné a tanečné príležitosti spod Strážovských vrchov. Trenčín 2005., Ten istý: Ľudové piesne, spevné a tanečné príležitosti spod Bielych Karpát I., Trenčín 2005.
 - 6 Napr. Járek, M.: Už mi hrajú. Ľudové piesne z Veľkého Lapáša a Golianova. Akademická Nitra, Nitra 1996.; Ten istý: Vileťela húska. Ľudové piesne zo Skýcova, Slažian a Hostoviec. Dom Matice Slovenskej Nitra 1997.; Ten istý: Tekovské ľudové piesne. Čajkov. Folklórna únia Slovenska, Nitra 2001.; Ten istý: Tekovské ľudové piesne. Voznica. Folklórna únia Slovenska, Nitra 2002.
 - 7 Kresánek, J.: Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného. Bratislava 1951, reed. Hudobné centrum Bratislava 1997.
 - 8 Slovenská hudba 1 – 2, roč. XXIII; Viachlas a regióny ľudovej hudby na Slovensku. Bratislava 1997.
 - 9 Pozri napr. Urbancová, H. (ed.): Vianoce a hudba. Studia ethnomusicologica II. ÚHV SAV – Inter Science Bratislava 2002., Tá istá: Vianočné piesne v slovenskej ľudovej tradícii. In. Duchovná hudba v žánrových kontextoch. Slovenská hudba roč. XXVII, 2001, s. 508 – 557., Tá istá: Stav a perspektívy výskumu piesňových žánrov. Ethnomusicologicum 1/1, Bratislava 1993, s. 27 – 40.
 - 10 Pozri napr. Krekovičová, E.: Slovenské koledy. Od štedrého večera do Troch kráľov. Práca Bratislava 1992., Tá istá: Medzi toleranciou a bariérami. Obraz Rómov a Židov v slovenskom folklóre. Academic Electronic Press Bratislava 1999.
 - 11 Existuje viacero rôznorodých prístupov a veľké množstvo diskusií, ktorá z ciest je tá

najlepšia, najmä s ohľadom na búrlivý technologický vývoj v budúcnosti. Každé pracovisko má svoju vlastnú filozofiu. To platí o Etnologickom ústave ČSAV v Prahe, ktorý spolupracuje s Phonogrammarchiv-om vo Viedni, to platí o Ústave hudobnej vedy MAV v Budapešti i o ÚHV SAV v Bratislave. Keď je reč o ÚHV, tu sa preferuje prepis na tzv. dátové disky v pomere 1:1 s tým, že okrem zvukového záznamu sú na ňom digitalizované prepísané aj kompletne fonotečné listy s informáciami o lokalite, informátoroch, zberateľoch a pod.

12 Napr. Krasko, J.: Handrárska píšťala a iné detské hudobné nástroje. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Turčiansky Svätý Martin 1929, zv. 20, s. 6 až 9., Polonec, A.: Gajdy – ľudový hudobný artefakt. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Turčiansky Svätý Martin 1938, zv. 32, s. 13 – 33., Ten istý: Detvianske fujary. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Turčiansky Svätý Martin 1947, zv. 38, s. 6 – 13., Markuš, M.: Jelšavský zvonkári. Národopisný zborník. Bratislava 1950, zv. IX, s. 42 – 67., Ten istý: Ozdobné rohy na východnom Slovensku. Slovenský národopis. Bratislava 1954, zv. II, s. 12 – 24 a ďalší.

13 Leng, L.: Slovenské ľudové hudobné nástroje. Bratislava 1967., Elschek, O.: Handbuch der europäischen Volksmusikinstrumente. Die Volksmusikinstrumente der Tschechoslowakei. Teil – 2, Die slowakischen Volksmusikinstrumente. Leipzig 1983.

14 Napr. Elschek, O.: Slovenské ľudové píšťaly a iné aerofóny. Bratislava 1991., Garaj, B.: Gajdy a gajdošská tradícia na Slovensku. Bratislava 1995., Mikušová – Ukropcová, L.: Cimbal – nástroj a jeho hudobnotechnické využitie na Slovensku. Musicologica Slovaca 13, 1989, s. 51 – 96., Tá istá: Heligónka – nástroj a ľudový repertoár. Musicologica Slovaca 10, 1985, s. 47 – 88 atď.

15 V súvislosti s výrobou ľudových hudobných nástrojov stojí za pozornosť reprezentatívna publikácia M. Plavca – Majstri. Výrobcovia ľudových hudobných nástrojov Slovenska. Euroli-tera Bratislava 2003.

Biografia

Narodil sa 31. 5. 1960 vo Veľkej Lehote, okres Žiar nad Hronom v gajdošskej rodine, v ktorej sa tradícia gájd odovzdáva cez 4 generácie jeho predkov do polovice 19. storočia. Vysokoškolské štúdium absolvoval na Pedagogickej fakulte v Nitre v roku 1983 obhájením diplomovej prá-

ce Svadobné piesne a obrady z okolia Zlatých Moraviec. Po trojročnom pôsobení na Katedre hudby na svojej alma mater nastúpil do internej vedeckej aspirantúry v Ústave hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied v Bratislave, ktorú ukončil v roku 1990 dizertačnou prácou Gajdy a gajdošská tradícia na Slovensku. V ÚHV SAV pracoval ako vedecký pracovník až do roku 2005, od roku 1992 formou čiastkového pracovného úväzku. V roku 1992 nastúpil na Katedru etnológie a etnomuzikológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V roku 1999 sa prácou Slovenská ľudová tanečná hudba na sklonku 20. storočia habilitoval na docenta na Vysokej škole múzických umení v Bratislave a v roku 2005 sa inauguroval na UKF v Nitre na univerzitného profesora. B. Garaj sa vo svojej práci dlhodobo venuje etnomuzikologickému výskumu slovenskej inštrumentálnej hudby v stredoeurópskom kontexte. Publikoval 2 vedecké monografie, 4 odborné monografie a piesňové zbierky a viac ako 60 vedeckých štúdií doma a v zahraničí. Súčasťou jeho publikačnej práce sú filmové a fónické antológie (videokazety, audiokazety a CD s nahrávkami slovenskej ľudovej hudby). Je riešiteľom viacerých grantových vedecko-výskumných úloh, absolvoval početné prednáškové a študijné pobyty na univerzitách v zahraničí (Pittsburgh, Chicago, Naperville, Laramie, Viedeň, Salzburg...). Súčasťou profilu B. Garaja je aj jeho hudobnointerpretačná umelecká aktivita spojená s 25-ročným účinkovaním v ľudovej hudbe Ponitran, t. j. s hrou na gajdách a cimbale, vydávaním celého radu CD, účinkovaním v rozhlase, v televízii, koncertovaním doma a v zahraničí.

Resumé V snahe priblížiť rôzne aspekty etnomuzikologického výskumu na Slovensku, ktoré sa bezpochyby môžu stať inšpiráciou aj pre bádanie ľudovej hudby v prostredí dolnozemsých Slovákov vo Vojvodine, autor príspevku sa sústreďuje na spoznávanie, dokumentovanie a uchovávanie slovenského etnomuzikologického kultúrneho dedičstva. V tom zmysle bola aj koncipovaná štruktúra príspevku s osobitným zameraním na aktuálne problémy dokumentácie a výskumu slovenských ľudových piesní, ľudových hudobných nástrojov a nástrojovej hudby, ako aj ľudovej ansámblovej hudby, tiež na uchovávanie zvukových nahrávok a piesňových zápisov v archívnych fondoch. Keď ide o dokumentáciu zbierok ľudových piesní, autor chronologicky uvádza tituly, ktoré boli vydané. Vzhľadom na obsiahlosť materiálu člení ich do skupín ako sú Celoslovenské piesňové zbierky, Regionálne zbierky, Lokálne zbierky,

Žánrové zbierky a Zbierky špeciálneho zamerania. V tomto zmysle nadstavbou sú aj teoretické reflexie, ktoré sa paralelne vyvíjali a ktoré autor stručne popisuje. V súvislosti s aktuálnymi problémami zapisovania a vydávania ľudových piesní autor poznamenáva, že výraznou zmenou v porovnaní so situáciou pred rokom 1989 boli nové publikačné možnosti. Tie spôsobili, že zbierky ľudových piesní očividne pribúdali, ale nie vždy na kvalitatívne vysokej úrovni. Nedostatky sa odzrkadľovali v kvalite transkripcií nápevov i textov, v absencii sprievodných informácií o podmienkach, v akých výskum prebiehal, o spevákoch a ďalších informátoroch, najmä však o samotných piesňach. V neskoršej kapitole autor uvádza konkrétnu koncepciu piesňových zbierok a aj to, že v poslednej dobe zostavovatelia nových piesňových zbierok si teraz spomínané problémy uvedomujú, čo sa odzrkadľuje v ich najnovších publikáciách. Ako špecifický jav súčasnosti autor uvádza aj aplikáciu počítačových notačných programov. Aj keď ich vyznačujú podstatné výhody – možnosť editácie (úprava, transpozícia, strih), komfortná grafická úprava či spresnenie rytmického zápisu prostredníctvom MIDI zariadenia, nie vždy vedie ich používanie k zvýšenej kvalite. V snahe zjednotiť prístupy pri vydávaní nových piesňových zbierok Národné osvetové centrum spolu so Spolkom hudobného folklóru pri Slovenskej hudobnej únii zorganizovali doteraz tri pracovné semináre pod názvom O zbieraní a zapisovaní ľudových piesní. Keď ide o archiváciu nahrávok a zápisov ľudových piesní, tiež dokumentáciu a výskum hudobných nástrojov a nástrojovej hudby, autor vyzdvihuje, že sa od čias prvých fonografov záznamová technika zmenila na nepoznanie, a tak je logické, že všetky veľké archívy riešia permanentný problém, ako staré zvukové nahrávky prepísať na nové, digitálne médiá. Podobným problémom je archivácia notových prepisov piesní a pohotová orientácia v piesňových archívoch prostredníctvom katalógov. Autor uvádza, ako nahromadené problémy riešili a riešia patričné inštitúcie na Slovensku.

Rezime Sa namerom da priblíži brojne aspekte etnomuzikološkog istraživanja u Slovačkoj koji svakako mogu biti inspiracija za istraživanje fenomena narodne pesme u sredini u kojoj žive vojvođanski Slovaci, autor teksta akcenat stavlja na poznavanje, dokumentovanje i arhiviranje slovačkog etnomuzikološkog kulturnog nasleđa. Tako je koncipirana i sama struktura teksta s tim što se poseban naglasak stavlja na aktuelne probleme u oblasti dokumentovanja i

istraživanja slovačkih narodnih pesama, narodnih muzičkih instrumenata i instrumentalne muzike, takođe na očuvanje zvučnih snimaka i zapisa pesama u arhivskim fondovima. Autor hronološki navodi naslove zbirke narodnih pesama, autore i godinu izdanja. Ovaj materijal je vrlo obilan i klasifikuje se u kategorije tipa zbirke pesama iz cele Slovačke, regionalne zbirke, lokalne, žanrovske i zbirke sa određenim specifičnostima... U tom smislu nadgradnju predstavljaju i teoretske refleksije, koje su se paralelno razvijale i koje autor ukratko navodi. U sferi aktuelnih problema koji se odnose na skupljanje i izdavanje narodnih pesama, do bitnih promena dolazi nakon 1989. godine, kada počinju da budu dostupne nove izdavačke mogućnosti. Upravo su one doprinele da se broj pomenutih zbirki poveća, no njihov kvalitet često nije bio srazmeran tom povećanju. Bilo je nedostataka u transkripciji napeva i tekstova, informacije o uslovima pod kojima je istraživanje vršeno bile su često nepotpune, a nisu pružale dovoljno podataka ni o pevačima ili ostalim informatorima, pa ni o samim pesmama. Autor zatim konkretno govori o koncepciji kakvu bi svaka zbirka narodnih pesama morala da ima, kao i o tome da u poslednje vreme autori postaju svesni pomenutih nedostataka i da se to vidi na njihovim izdanjima. Upotreba kompjuterskih notnih programa predstavlja specifičnu pojavu današnjice. Iako ovi programi pružaju brojne prednosti, kao što je mogućnost editacije (ispravki, transpozicija itd.), komforan grafički dizajn, tačnost ritmičkog zapisa posredstvom MIDI opreme, njihova upotreba ne vodi obavezno ka višem kvalitetu. Sa ciljem da se izdavanje novih zbirki pesama objedini Narodni prosvetni centar zajedno sa Udruženjem muzičkog folklora pri Slovačkoj muzičkoj uniji organizovao je za sada tri seminara pod nazivom Prikupljanje i zapisivanje narodnih pesama. Autor naglašava da se od vremena prvih fonografa tehnika arhiviranja snimaka i zapisa narodnih pesama značajno promenila, isto tako istraživanje narodnih instrumenata i instrumentalne muzike, pa je sasvim logično, što se veliki arhivi bave problemom presnimavanja starih zapisa na nove, digitalne. Sličan problem predstavlja i arhiviranje notnih prepisa pesama, kao i brza orijentacija u arhivama pomoću kataloga. Autor teksta govori i o tome, kako brojna pitanja i probleme rešavaju kompetentne institucije u Slovačkoj.

Anna Séčová-Pintírová

Prehľad slovenskej ľudovej hudby v etnomuzikologickom fonde Vojvodinského múzea

Vojvodinské múzeum má bohatú minulosť a kontinuálny historický vývoj. Myšlienka o založení múzea sa zrodila v októbri roku 1847 v Pešti, kde bolo vynesené rozhodnutie Matice srbskej o založení Srbskej národnej zbierky alebo Múzea.

Prvá muzeálna zbierka nastala z bohatej pozostalosti po Savovi Tekelijovi, ktorá vyrástla v Múzeu Matice srbskej. Matičné múzeum bolo otvorené roku 1933. Rozhodnutím pokrajinských orgánov 30. mája 1947 založené bolo Vojvodinské múzeum ako inštitúcia komplexného typu s početnými zbierkami z archeológie, etnológie, histórie, dejín umenia, zoológie, botaniky a geológie. Z tejto inštitúcie sa po rokoch formovalo a osamostatnilo: Vojvodinské múzeum robotníckeho hnutia a národnej revolúcie, Múzeum mesta Nového Sadu, Vojvodinské divadelné múzeum, Ústav pre ochranu kultúrnych pamiatok a Ústav pre ochranu prírody. Múzeum robotníckeho hnutia a národnej revolúcie, ktoré bolo založené roku 1956, bolo transformované v Múzeum socialistickej revolúcie a neskôr vo Vojvodinské historické múzeum. Roku 1992 sa Vojvodinské múzeum spojilo s Historickým múzeom v jedinečnú inštitúciu pod názvom Vojvodinské múzeum.

Dnes je Vojvodinské múzeum organizačne, odborne a koncepcne moderná inštitúcia s bohatým zbierkovým fondom, ktorý počíta okolo 400 000 predmetov, a knižničným fondom počítajúcim vyše 50 000 publikácií. Od roku 1952 múzeum vydáva odbornú publikáciu, zborník prác, ktorý do roku 1992 vychádzal pod názvom Rad vojvođanskih muzeja čiže Činnosť vojvodinských múzeí a dnes má názov Rad Muzeja Vojvodine čiže Činnosť Vojvodinského múzea. Múzeum sídli v dvoch budovách v Dunajskej ulici č. 35 až 37 v Novom Sade. Sú to budovy bývalého okresného a krajského súdu, vystavané roku 1896. Projektoval ich budapeštiansky architekt Gyula Vagner. Múzeum ich dostalo k dispozícii roku 1965, ale sa do nich nasťahovalo neskôršie, roku 1974. V budovách múzea je stála expozícia, miestnosti pre príležitostné výstavy, hala pre slávnostné príležitosti, prednáškové sály, pracovné laboratória, depá a iné. Súčasťou múzea sú: Drevenica – ukážka ľudového staviteľstva v Báčskom Jarku, Poľnohospodárska zbierka v Kulpíne, Kaštieľ v Čeláreve a Múzeum tlače v Novom Sade.

MUZIKOLOGIČESKÝ VOJVODINSKI MUZEJ – MUZEJ	
Foto:	red. br. 360. 4/1. 1
Mesto i vreme apr.	Vojvodina (Bos. Petrovac) 8. 10. 1917
Zna. muz.	1917
Prvi alb (naslov)	Robiti smo je ...
Pisac:	Stevan Marković 68 god
Rođen:	10. V. 1849 god. u Petrovacu (opština Petrovac)
U kome mestu je dale vreme života	Kako se zove, radiš u ...
Otk. koga je naučio svirati, čemu	32 god. Petrovac
Da li je pisao	da
Da li i drugi iz tog kraja mogu to potvrditi	da, para se solo ili u grupi

Stála expozícia múzea je otvorená roku 1990, rozprestiera sa na ploche 2 000 m², má vyše 4 000 exponátov zakomponovaných do troch tematických celkov: archeológia, história a etnológia. Sú tu početné exponáty zvláštnej, raritnej, muzeálnej a umeleckej hodnoty, ktoré prezentujú históriu a kultúrne dedičstvo multinacionálnej a multikonfesionálnej Vojvodiny. Stála výstava presvedčivo hovorí o minulosti vojvodinského územia od prahistórie do 20. storočia a o civilizačných úspechoch ľudí, žijúcich na tomto území v rozpätí osem tisíc rokov. Konceptiu a stvárnenie expozície vysoko hodnotia nielen domáci, ale aj zahraniční návštevníci múzea. Okrem stálej expozície múzeum každoročne pripravuje tematické výstavy, ktoré sú inštalované i v iných mestách, tak v Srbsku, ako i v zahraničí.

Vojvodinské múzeum je múzeum komplexného typu a zahŕňa oddelenia archeológie, histórie, dejín umenia, etnológie, konzervátorsko-reštaurátorské, pedagogické a administratívne oddelenie a má vyše sto zamestnancov. V etnologickom oddelení pracuje 9 etnológov a 2 praktičanky. Každému etnológovi pridelená je jedna zbierka, ktorú má na starosti, to znamená, že odborník sa venuje jednej téme, pracuje s muzeálami, dbá o ich ochranu, vedecky spracováva a uverejňuje odborné texty v zborníku.

Etnologické oddelenie pozostáva z nasledujúcich zbierok: Ľudová architektúra a nábytok, Ľudové remeslá, Tradičné poľnohospodárstvo a hospodárstvo, Ľudový odev, Interiérový textil, Spoločenský život a obyčaje. Etnomuzikologická zbierka s muzikologickým a etnomuzikologickým fondom zatiaľ nemá vedúceho, na vine je nedostatok odborných kádrov. Táto zbierka bola formovaná roku 1955 pri etnologickom oddelení a vlastní bohatý fond hudobného materiálu, ako i dokumentáciu o hudobnom živote v multinacionálnej Vojvodine. Jedinécnú hodnotu majú skupiny predmetov, ktoré tvoria magnetofónové pásky, notové zápisy, tlačené a rukopisné, knihy, fotografie, predmety patriace známym osobnostiam zo sveta hudby, predovšetkým známym vojvodinským skladateľom Jovanovi Pačuovi, Stevanovi Markovićovi a iným, ďalej je tu archív vojvodinských speváckych zborov, ako i ľudové hudobné nástroje, ktorých je vyše 100.

Fond fonotéky (magnetofónové pásky s nahrávkami ľudových piesní a melódií, tiež materiál, ktorý sa vzťahuje na rozprávanie o obyčajach) pozostáva zo 156-tich magnetofónových páso, z toho na 101 páskach sú maďarské piesne, na 13 slovenské (dve nemajú čísla), na 12 srbské, na 9 rumunské, na 5 bunevacké, na 3 rómske, na 2 šokacké a na 2 rusínske ľudové piesne a melódie. Okrem spomenutých sú tu 3 pásky so srbským cirkevným spevom a 6 páso, revolučných piesní a piesní z národnooslobodzovacieho boja (maďarské, srbské a slovenské).

Piesne sú nahrávané na magnetofónoch Webcor, Hornyphon a Grundig. Slovenské ľudové piesne nahrávali zberatelia Mr. Martin Kmeť, Ján Nosál, Ján Lomen a Dr. Ladislav Leng. Systematický výskum slovenských ľudových piesní sa konal v rokoch 1957, 1959, 1962, 1963, 1965 a 1967, a to v: Aradáči, Novom Sade, Báčskom Petrovci, Kovačici, Padine, Selenči, Kulpíne, Jánošíku, Hajdušici, Dobanovciach, Bošovciach, Kysáči, Starej Pazove a v Pivnici. Fond fonotéky Vojvodinského múzea vlastní 13 magnetofónových páso, na ktorých je zaznamenané 742 slovenských ľudových piesní. Zo zoznamov piesní uložených spolu s magnetofónovými páskami (tri pásky nemajú žiadnu dokumentáciu) sa môžeme dozvedieť, kde sa piesne zaznamenávali, a ako, napríklad v Kovačici – 141 piesní, v Pivnici – 99, v Báčskom Petrovci – 98, Kysáči – 62, Jánošíku – 50, Aradáči – 47 atď. I keď to nie sú presné údaje, aspoň nám hovoria o tom, že je počet piesní bohatý a chvályhodný.

Všetky pásky sú umiestnené v osobitnom regáli, každá škatuľa s páskou je označená poradovým číslom a skratkou, napr. pre slovenské nahrávky skratka Slov., a k nej je priložená technická listina s týmito údajmi: číslo pásky, typ magnetofónu, na ktorom je pieseň nahrávaná, rýchlosť nahrávania, miesto a dátum, kde bola nahraná. V škatuli je spolu s magnetofónovou páskou i zošíť s analýzou piesní. V ňom je pre každú pieseň uvedené poradové číslo, miesto nahrávania, trvanie /v minútach/, počiatočné a záverečné slová textu piesne, údaje o interpretovi /meno a priezvisko, vek, povolanie, od koho sa pieseň naučil a iné/, druh piesne, pri akej príležitosti sa pieseň spievala, meno zberateľa a odborníka, ktorý zapísal pieseň v notovej a textovej podobe. Takto dôkladne je dokumentovaných deväť magnetofónových páso. Pri ostatných sa nachádza zoznam piesní, niekedy nie kompletný, a tri pásky nemajú žiadnu dokumentáciu.

Zoznamy piesní sú preložené do srbčiny.

Keďže múzeum nemá technické možnosti, tieto magnetofónové pásky, ktoré tu ležia už takmer 50 rokov, nemáme možnosť vypočúť, zapísať ich a urobiť ďalšie analýzy. Potrebne je zabezpečiť prostriedky, aby sa z magnetofónových pásoch piesne preniesli na iný nosič a aby sa zachovali, predovšetkým preto, že trvácnosť magnetofónových pásoch je obmedzená. Ďalší problém, ktorý sa tu javí, je chýbajúci odborník-etnomuzikológ. Od založenia Etnomuzikologickej zbierky múzeum nemalo stále zamestnaného odborníka, ktorý by mal na starosti tento bohatý fond. Dnes môžeme povedať, že sa situácia na tomto poli zlepšuje, keďže máme etnomuzikologičku-praktikantku, ktorá začala odborne spracovávať spomenutý materiál.

Fond fonotéky vojvodinského múzea obsahuje veľký počet slovenských ľudových piesní, ktoré boli nahrávané v teréne v 50-tych a 60-tych rokoch minulého storočia. Od tej doby sa výskumy ľudovej piesne v rámci múzea nekonali. V pracovnom pláne a programe na budúci rok, 2007., je zahrnutá aj práca s fondom fonotéky. Bude to práca rozsiahla, náročná a komplexná a vyžiada si veľa času. Taktiež treba doplniť a odborne spracovať zhromaždený materiál vo fonde Vojvodinského múzea a vytvoriť priaznivé podmienky pre budúcu študijnú prácu na piesňovej tradícii Slovákov vo Vojvodine.

[Zoznam použitej a odporúčanej literatúry >](#)

Bovdišová, M.: Materijal folklornog odseka (dokumentacija i smeštaj). Pripravnički rad, Vojvodanski muzej, Nový Sad 1976.

Kol. autora: Vojvodanski muzej 1947 - 1987. Nový Sad. 1987.

Končar. R.: Muzej Vojvodine. In: Vodič, Muzej Vojvodine, Nový Sad, 2004, s. 3 - 4.

Biografia

Mgr. Anna Séčová-Pintírová sa narodila 6. 6. 1978 roku v Báčskej Palanke. Základnú školu vychodila v Pivnici a potom gymnázium v Báčskom Petrovci. Po skončení gymnázia nastúpila na vysokú školu v Nitre. Študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa na katedrách etnológie a kulturológie. Počas štúdia absolvovala viacej terénnych výskumov v oblasti etnológie na území Slovenskej republiky. Diplomovú prácu na tému Súčasná slovenská svadba v obci Pivnica úspešne obhájila na katedre etnológie roku 2003. V tom istom roku na katedrách etnológie, kulturológie a pedagogiky urobila štátnu záverečnú skúšku, bola promovaná a bol jej udelený titul magistra. V nasledujúcom roku diplom o ukončení vysokej školy nostrifikovala na Filozofickej fakulte v Belehrade. V máji 2004 nastupuje do Vojvodinského múzea v Novom Sade a pracuje ako praktikantka v etnologickom oddelení múzea. Roku 2005 ukončila prax štátnou odbornou skúškou a obhájením odbornej práce na tému Kataložka obrada kovačkog alata na primeru kovačke radionice iz Nove Crnje získala titul kustódky. Roku 2006 sa zamestnala vo Vojvodinskom múzeu, pracuje v etnologickom oddelení. Je často členkou odborných porôt v rámci múzea, bola členkou odbornej poroty vymenovanej NRSNM, ktorá mala na starosti výber zástavy, vlajky a erbu slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, ako i poroty na detskom folklórnom festivale Zlatá brána v Kysáči (2004, 2005, 2006). Zúčastnila sa na rôznych projektoch NR SNM a Vojvodinského múzea. Je členkou Muzeálnej spoločnosti Srbska – Muzejsko društvo Srbije a zúčastňuje sa jej schôdzí a seminárov. Spolupracuje s týždenníkom Hlas ľudu, kde uverejnila odborné texty z oblasti etnológie – cyklus kalendárnych a rodinných obyčají. Píše aj po srbsky a snaží sa prezentovať slovenskú kultúru väčšinovému obyvateľstvu Srbska. Spolupracovala s TV NS a s TV Duna Budapešť ako odborná konzultantka. Dnes pracuje vo Vojvodinskom múzeu a žije v Novom Sade, zaoberá sa vedeckovýskumnou prácou a uverejňuje odborné príspevky.

Resumé Vojvodinské múzeum na pozadí bohatej minulosti a kontinuálneho historického rozvoja, ktorý autorka v texte podrobne popisuje, v súčasnosti označuje organizačne, odborne a koncepcne moderne fungujúcu inštitúciu s bohatým zbierkovým fondom. Jedným z mnohých oddelení múzea je aj etnologické oddelenie, ktorého bohatá etnomuzikologická zbierka s muzikologickým a etnomuzikologickým fondom zatiaľ však nemá vedúceho. Na vine je nedostatok odborníkov. Táto zbierka bola založená roku 1955 pri etnologickom oddelení a vlastní bohatý fond hudobného materiálu, ako i dokumentáciu o hudobnom živote v multinacionálnej Vojvodine. Fond fonotéky Vojvodinského múzea obsahuje aj veľký počet slovenských ľudových piesní, ktoré boli nahrávané v teréne v 50-tych a 60-tych rokoch minulého storočia. V súčasnosti toto oddelenie naráža na problémy technického rázu, totiž múzeum nemá technické možnosti a tak magnetofónové pásky, ktoré predstavujú mimoriadne cenný doklad doby, sú uskladnené v múzeu takmer 50 rokov, nemožno ich vypočuť, zapísať a urobiť ďalšie analýzy. Potrebné je zabezpečiť prostriedky na prenesenie piesní z magnetofónových pásov na nové digitálne nosiče, pretože trvácnosť magnetofónových pásov je obmedzená. Ďalším problémom je nedostatok odborníkov – etnomuzikológov. Od založenia etnomuzikologickej zbierky múzeum nemalo v trvalom pracovnom pomere odborníka, ktorý by mal na starosti tento vzácny fond. Možno však povedať, že sa situácia na tomto poli zlepšuje, lebo múzeum zabezpečilo praktikantku – etnomuzikologičku, ktorá už začala odborne spracovávať spomenutý materiál.

Pracovné plány a programy na rok 2007 zahŕňajú aj prácu s fondom fonotéky, aby sa nestalo, že pásky sa stanú nepoužiteľné, alebo že sa poškodia. Tu sa črtá priestor aj pre vytváranie priaznivých podmienok pre komplexné spracovanie piesňovej tradície Slovákov vo Vojvodine.

Rezime Muzej Vojvodine sa svojom bogatom prošlošću i kontinuiranim istorijskim razvojem, o čemu autorka teksta dosta govori, sa aspekta organizacije, stručnosti i koncepta predstavljja u sadašnjosti jednu modernu instituciju sa bogatim fondom zbirki. Jedno od brojnih odeljenja Muzeja je i Etnološko odeljenje, čija bogata etnomuzikološka zbirka sa muzikološkim i etnomuzikološkim fondom u ovom trenutku nema stručne radnike, koji bi ga adekvatno vodili. Ova zbirka formirana je 1955. godine pri etnološkom odeljenju a u njoj se nalazi bogat fond

muzičkog materijala, kao i dokumentacija o muzičkom životu u multinacionalnoj Vojvodini. Fond fonoteke Muzeja Vojvodine obuhvata i veliki broj slovačkih narodnih pesama, zapisanih pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka. Problemi sa kojima se ovo odeljenje suočava u današnje vreme su tehničkog karaktera. Naime, Muzej nema dovoljno tehničkih mogućnosti da bi se magnetofonske trake, koje se u Muzeju čuvaju već više od 50 godina i predstavljaju dragoceni dokument jednog doba, preslušale, zapisale i obradile. Autorka teksta upozorava da je potrebno obezbediti finansijska sredstva za prenošenje pesama sa magnetofonskih traka na nove digitalne nosače zvuka zahvaljujući čemu bi materijal mogao da se sačuva. To je značajno i zbog toga što trake sa snimcima imaju ograničen rok trajanja. Kao problem javlja se i nedostatak stručnjaka etnomuzikologije. Od osnivanja Etnomuzikološkog odeljenja Muzej nije u trajni radni odnos primio ni jednog radnika, koji bi brinuo o ovom bogatom fondu. Treba naglasiti i to, da se situacija poboljšala, jer je Muzej odnedavna angažovao mladog etnomuzikologa-pripravnika, koji radi na obradi pomenutog materijala. Ujedno, radni planovi i programi Muzeja za 2007. godinu obuhvataju i rad sa fondom fonoteke, što će svakako doprineti stvaranju boljih uslova za kompleksnu obradu i slovačkog etnomuzikološkog arhivskog materijala.

MUZIKOLOŠKI OTSEK VOJVODANSKOG MUZEJA — NOVI SAD

Fsc. _____ red. br. Slov. 1/1 Fol. _____

Mesto i vreme zps. Novi Sad (Bač. Petrovac) 8. VII. 1917

Zps. muz.: _____ igre _____ tekst Jurij Terin

Prvi stih (naslov) Rollin' son ja ...

Pevao: Žuranna Barton star 68 god.

Rođen 10. V. 1889 god. u Petrovcu (poreklo) Slovak

U kom mestu je duže vreme boravio Kao serouski radnik u Fr. zoni kada od 1909 do 19

Od koga je naučio od st. Žur pre 32 god gde Petrovcu kada pre 32 god.

Da li je pismen da zvanje zumboradnik

Da li i drugi iz tog kraja znaju tu pesmu da, peva se solo ili u grupi
prilikom petve, peva se i prilikom svadbi, klanja
svinja ili halaska na bečo itd.

Anna Medveďová

Rozhlasové nahrávky slovenskej hudby v súčasnosti

Nahrávky slovenskej hudby v súčasnosti môžeme stretnúť na viacerých miestach. Malá časť sa nachádza v rozhlasových staniciach lokálneho rázu, v ktorých sa vysiela program v slovenskej reči, a väčšina nahrávok tunajšej slovenskej hudby je uschovaná v novosadskom rozhlase.

Vo Vojvodine je veľký počet rozhlasových staníc, lokálneho alebo širšieho rázu. Úhrnne 10 rozhlasových staníc vysiela program aj po slovensky, z ktorých najvýznamnejšia je Rádio Nový Sad. Je to vojvodinská rádiodifúzna ustanovizeň a bola materskou rozhlasovou stanicou pre lokálne médiá. Nasledujú lokálne rozhlasové stanice: Petrovec, Kysáč, Kovačica, St. Pazova, Báč, Odžaci, Šíd, Zrenjanin, Alibunar, zatiaľ čo v Báčskej Palanke a Báčskej Topoli vysielania v slovenskom jazyku zanikli. Vo fonotékach vymenovaných lokálnych rozhlasových staníc sa nachádza väčší počet hudobných nahrávok z Novosadského rozhlasu, ale majú aj nahrávky vlastnej produkcie, nahrávky programov a hudobných podujatí lokálneho rázu. Je to vzácny hudobný materiál. Údaje o rozhlasových staniciach uvádzame na základe vyplnených dotazníkov, ktoré boli zaslané na uvedené adresy.

Cieľom ankety bolo zistiť, kedy tieto rozhlasové stanice boli založené, v ktorých jazykoch vysielaajú svoje programy, koľko hodín denne (týždenne), akého typu sú vysielané programy, ktoré hudobné žánre vysielaajú, či mali vlastnú produkciu a či vlastnia nahrávky (magnetofónové pásy), ktoré nie sú prebrané z Novosadského rozhlasu.

Rádio Nový Sad bol založený roku 1946, vysielania sa emitujú v srbskom jazyku a v jazykoch národnostných menšín žijúcich vo Vojvodine. Vysielania v slovenskej reči existujú od samých začiatkov tohto rádia. Každodenne sa vysiela viachodinový program v jednotlivých jazykoch, a po slovensky sa denne najviac vysielalo v 80-tych rokoch, až 7 a pol hodiny denne. Technická a kádrová kvalita novosadského rozhlasu umožňuje vysielateľ všetky druhy programov, teda informatívne, vzdelávacie, zábavné, detské, kultúrno-zábavné a hrané (prvé rozhlasové hry). Vďaka technickej vybavenosti Rádio Nový Sad sústavne priamo sleduje a nahráva väčšinu našich tunajších festivalov.

Počet nahrávok slovenskej hudby v Novosadskom rozhlase nie je známy, ale podľa odhadu je ich tam 8 až 10 000. Ide prevažne o slovenské ľudové piesne, detské piesne, zábavnú hudbu,

umeleckú hudbu a nahrávky programov a festivalov, ktoré organizujú Slováci vo Vojvodine. Potrebne je pripomenúť, že mnohé piesne sú viackrát nahrané v rôznych obmenách, takže aj z tých dôvodov o presnom počte nemožno hovoriť.

V súčasnosti v Novosadskom rozhlase prebieha proces digitalizácie a prehrávania všetkých hudobných materiálov na CD nosiče. V hudobnej redakcii v slovenskej reči túto prácu vykonávajú hudobní redaktori, zamestnanci rádia. Doteraz je prehraných iba 20 percent nahrávok, ako nás informovala redaktorka slovenskej hudobnej redakcie Rádio Nového Sadu Kvetoslava Benková.

Jediná rozhlasová stanica, ktorá vysiela program 24 hodín denne v slovenskom jazyku, je Rádio Petrovec. Od svojho založenia 8. marca 1967. roku je to slovenské rádio, v ktorom sa podľa potreby vysiela aj po srbsky. Rádio Petrovec sústavne sleduje a nahráva festivaly, programy, koncerty a kultúrno-umelecké udalosti vo svojom prostredí, časté sú priame prenosy, zvlášť hudobných podujatí. Vysielaajú sa všetky druhy programov, od informačných, kolážových, detských po zábavné a hudobné programy, zvlášť v nočných vysielaniach. Rádio má asi 160 starých magnetofónových pásov, pre ich prehrávanie a digitalizáciu však nemajú podmienky. Uvedené údaje nám poskytla riaditeľka Petrovského rádia Katarína Labáthová.

Rádio Odžaci je založený roku 1972. Program vysiela v štyroch jazykoch: v srbčine, slovenčine, maďarčine a rómčine. V slovenskej reči tu začali vysielať roku 1975 a to dve hodiny týždenne, presnejšie v utorok od 18. do 20. hodiny. Program je informačno-zábavného rázu so všetkými druhmi slovenskej hudby, ktorú si môžu sami obstaráť, ich fonotéka je však skromná, s čím samozrejme nemôžu byť spokojní. Vlastnú produkciu nemali, takže nemajú žiadne staré nahrávky.

V Zrenjanine bol rozhlas založený roku 1979. Program vysielaajú v štyroch jazykoch: po srbsky, po slovensky, po maďarsky a po rumunsky. Programy v slovenčine sa vysielaajú s prestávkami od roku 1980. Za posledných desať rokov sa vysiela nepretržite jedna hodina týždenne a v

roku 2002 sa situácia trochu zlepšila, vysielania v slovenskej reči sú predĺžené o pol hodiny. Program je prevažne informačno-kolážového typu a pol hodiny sa vysiela pre mladých. Hudba je rôznorodá, vysielajú sa všetky druhy slovenskej hudby. Nahrávky vo vlastnej produkcii nemajú. Uvedené informácie nám poskytla Anna Molnárová, redaktorka programov pre menšiny Zrenjaninského rozhlasu.

Šídsky rozhlas bol založený roku 1969. Program sa vysiela od založenia rádia v troch jazykoch: v srbsčine, slovenčine a po rusínsky. Vysielania v slovenčine bývajú dvakrát týždenne, a to v pondelok od 16,30 do 17. hodiny, a v nedeľu od 8. do 8,30. V pondelok v uvedenom termíne býva tzv. lokálna relácia pod názvom Na Dolnej zemi, ktorá obsahuje informácie o živote ľudí doplnené hudobnými číslami. V nedeľu tu preberajú vysielanie Biblická panoráma KES (Kresťansko-evanjelické stredisko) z Báčskeho Petrovca. Prevažne vysielajú ľudovú a duchovnú hudbu. Vo vlastnej fonotéke majú asi 800 piesní, ktoré sú uložené do počítača a 20 zachovaných neprehraných magnetofónových pásov. Nevedia, akej kvality sú nahrávky na magnetofónových pásoch a aká je možnosť ich ďalšieho použitia. Ako nás informovala redaktorka Nataša Kolárová zo Šidu, hudobného materiálu pre bežnú činnosť nemajú dosť, slovenské nahrávky si obstarávajú osobne.

Rádio Kysáč začal pracovať 1. mája 1965. roku. Od začiatku sú vysielania v slovenskej a srbskej reči, každodenne 5 hodín. Programy sú rozmanité: informačné, literárne, vzdelávacie, náboženské, detské, zábavné a hudobné, z čoho vyplýva, že z ich rádia si možno vypočúť aj bohatý program rôznorodej hudby od ľudovej, umeleckej po detskú a zábavnú. Rádio Kysáč je jedna z málo rozhlasových staníc s vlastnou produkciou, má nahrávky z roku 1965 až dodnes. Zachovaných je až 250 magnetofónových pásov, sú použiteľné a veľká časť nahrávok je prehraná na CD nosiče. Nahrávky obsahujú zväčša ľudové piesne, interpreti sú vojvodinskí Slováci, najviac sú to kysáčki speváci a hudobníci, ale je nahrané i niekoľko interpretov zo Slovenska, napr. Ally Jazz Band a iní. Organizátormi tejto práce boli Ján Lomen, veľký kysácky hudobný zanietenec a zberateľ ľudových piesní v Kysáci a Ján Sabadoš. Informácie o súčasnom stave nám poskytla Anna Chrtánová, riaditeľka Kultúrno-informačného strediska Kysáč.

Rádio Kovačica existuje od 1. mája 1971. roku. Vysiela v štyroch jazykoch a to v srbskom, slovenskom, rumunskom a maďarskom. Denné relácie v slovenčine sú zastúpené 6 hodinovým rôznorodým programom. Program má charakter informačný, zábavný, mládežnícky, hudobno-informačný a vysiela sa tu i štvorhodinová kolážová relácia. V kovačickom rozhlase sa nahrávajú a vysielaajú programy a festivaly z ich prostredia. Všetky nahrávky sú digitalizované a prehrané, vyjmúc 12 magnetofónových pásov, pre ktoré nebola možnosť digitalizácie. Sú na nich zachované rôzne nahrávky z viacerých rokov. Informácie nám poskytla redaktorka slovenskej redakcie Anna Barcová.

V Báci pôsobí od 1. mája roku 1967 rozhlasová stanica Báčka, v ktorej sa od začiatku vysiela po srbsky a po slovensky. Tri dni v týždni sú trojhodinové vysielania niekoľkých druhov programov informačného a zábavného charakteru, ako i mládežnícke a žiacke vysielania. V nedeľu býva informatívne a hudobno-zábavné vysielanie, ktoré trvá maximálne 8 hodín. Báčsky rozhlas má dve štúdiá v Báci a vysunuté štúdio v Selenči. Tu sa pripravujú a nahrávajú všetky programy v slovenskom jazyku a pripravený materiál sa vysiela zo štúdia v Báci. Takýmto spôsobom bola organizovaná práca rozhlasu od začiatku, ikeď vtedy boli väčšie problémy v príprave vysielaní (nedostatok gramofónov a magnetofónov, ktoré si často vypožičiavali). Báčsky rozhlas mal i svoju produkciu, zachovaný je veľký počet starých nahrávok na magnetofónových pásoch, ktoré čakajú na prehranie na súčasné CD nosiče, aby znovu mohli zaznieť z tejto rozhlasovej stanice. Medzi najstaršími nahrávkami sú festivaly v Selenči V znamení mladosti, taktiež je tu veľký počet nahrávok hudobníka Karola Burčiara. Na jeho pásoch je zaznamenaná práca mnohých ľudových orchestrov a zábavných skupín, ktoré pôsobili v tomto prostredí. V súčasnosti vysielania v slovenskej reči pripravujú Anna Fodorová a Viera Šoškićová, ktorá nám poskytla uvedené informácie.

Rádiostanica Stará Pazova patrí medzi staršie rozhlasové stanice, založená bola roku 1967. Technicky je dobre vybavená, čo jej umožňuje vysielať kvalitné programy v srbskej a slovenskej reči. Pochvalyhodný je údaj, že slovenský program má svoju zvláštnu vlnovú dĺžku. Každodenne sa tu odvysiela 5 hodín programu v slovenskom jazyku. Sú to programy prevažne informač-

ného a kolážového typu, tiež vzdelávacie, detské a hudobné relácie. Rádio sústavne sleduje a nahráva programy, koncerty a iné kultúrno-umelecké diania vo svojom prostredí a praktikujú i priame vysielania. Všetky staré nahrávky sú kompletne digitalizované a prehrané na CD nosiče. Vďaka kvalitnému vybaveniu rozhlasovej stanice archivovali i všetky staré magnetofónové pásy. Údaje nám poskytla riaditeľka Staropazovského rozhlasu Branka Rodičová.

Pomerne mladá rozhlasová stanica je Rádio Alibunár. Založená bola roku 1999. Vysiela v troch jazykoch: v srbsčine, slovenčine a rumunčine. Programy v slovenskej reči sa vysielajú raz týždenne jednu hodinu, vo forme informačného, zábavného a hudobného vysielania. Redaktorka slovenského vysielania Rádia Alibunár je Anna Urbanová.

Rádio Bácska Palanka (BAP) patrí medzi novšie rozhlasové stanice, začala pracovať roku 1995. Vysiela po srbsky a po maďarsky, v posledných rokoch v slovenčine nevysiela. Niekoľkokrát sa boli prejavili snahy o obnovenie programu po slovensky, ale zatiaľ sa nestretili s dostatočným porozumením, a chýbajú tu aj kádre. Týždenné hodinové vysielania v slovenskej reči bývali do roku 2000 a boli informačného, zábavného a hudobného typu. Uvedené informácie nám poskytol riaditeľ BAP Predrag Vuletić.

Rádio Bácska Topola pracuje už plných 27 rokov, čiže od roku 1979. V súčasnosti sú tu vysielania v štyroch jazykoch, po srbsky, po maďarsky, po slovensky a po rusínsky. Vysielanie v slovenčine v trvaní 30 až 45 minút sa vysiela raz týždenne a zahŕňa tak týždenný prehľad dianí v tomto meste, ako aj zaujímavosti zo života Slovákov u nás a v Slovenskej republike. Hudobné čísla tvorí hudba rôznych žánrov, hlavne však ľudová a populárna slovenská hudba. Uvedené údaje o Báčskotopolskom rozhlase nám poskytol Daniel Sakal, ktorý v súčasnosti pracuje ako redaktor slovenského vysielania Rádia Bácska Topola.

V článku sa osobitne uvádzajú údaje o každej rozhlasovej stanici vo Vojvodine, ktorá vysiela svoj program aj po slovensky, aby sa dostal prehľad o súčasnom stave slovenských hudobných nahrávok v jednotlivých rozhlasových staniciach. Musíme konštatovať, že v dvoch rozhlaso-

vých stanicích vysielania v slovenskej reči zanikli, ale podľa slov riaditeľov majú vôľu obnoviť činnosť slovenských redakcií.

Kvalitným technickým vybavením rozhlasových staníc sa umožnilo zachovať veľký počet vzácných starých nahrávok tak, že sa z magnetofónových pásov procesom digitalizácie preniesli na moderné CD nosiče, hlavne vo väčších prostrediach. Niektoré rozhlasové stanice majú problémy so zachovaním a prehrávaním starých hudobných materiálov. Spolu je to asi 200 magnetofónových pásov, preto je žiaduce zaobstaráť prostriedky na digitalizáciu a prehrať ich obsah na CD nosiče, čím sa prispeje k zväčšeniu klenotnice slovenskej hudby vojvodinských Slovákov.

Biografia

Anna Medvedová je narodená 18. 7. 1958 v Hložanoch. Po skončení ZŠ Jána Čajaka v Petrovci sa zapísala do strednej Hudobnej školy Isidora Bajića v Novom Sade, na smery teoretický a inštrumentálny – nástrojharmonika. Hrala v orchestri harmoník, s ktorým dvakrát obsadili prvé miesto na európskych závodeniach roku 1975 v Luzerne vo Švajciarsku a roku 1976 v Montre vo Francúzsku. Po zakončení strednej školy – inštrumentálny smer s výborným prospechom, a teoretický s veľmi dobrým – zapísala sa na Hudobnú akadémiu v Novom Sade, roku 1977, diplomovala 30. júna 1981. Ešte ako študentka sa zamestnala na ZŠ v Petrovci ako učiteľka hudobnej výchovy, neskôršie tu pribudla i ZŠ Jozefa Marčoka Dragutina v Hložanoch. Okrem práce v škole pracovala s detským zborom. V septembri roku 1983 sa zamestnala na Gymnázium Jána Kollára. Ešte dva roky však pracovala i na ZŠ Jána Čajaka, lebo nemali učiteľa hudobnej výchovy. V rokoch 1987 až 1990 bola asistentkou na Učiteľskej škole v Novom Sade, pracovala so študentmi so slovenskou vyučovacou rečou. Od roku 1998 je asistentkou na Učiteľskej fakulte v Sombore, oddelenie v slovenskej reči v Petrovci. V ASP je členkou od založenia, v projekte MIŠ zorganizovala dvojdnový seminár na tému Hudba a jej kultúrne dedičstvo, kde bralo účasť viac ako 60 učiteľov a hudobníkov z Vojvodiny. Vydala PRÍRUČKU PRE UČITEĽOV, kde je zoskupených 185 detských piesní pre potreby slovenských učiteľov pôsobiacich v základných a stredných školách. Vedľa pedagogickej práce na gymnázium pracuje s dievčenským speváckym zborom, s ktorým mali mnohé vystúpenia. Účinkovali v každom kultúrno-umeleckom

podujatí v škole a v obci. Zbor predvádza skladby slovenských a svetových autorov a tradičné ľudové piesne. Viac ako desať rokov sa tento zbor pravidelne zúčastňuje na súťažiach v obci a vo Vojvodine: roku 2003 obsadil tretie miesto na festivale Tancuj, tancuj, roku 2003 získal striebornú plaketu na Vojvodinskej súťaži mládežníckych zborov, roku 2004 bronzovú, a toho istého roku boli na Celoštátnej súťažnej prehliadke mládežníckych speváckych zborov v Turčianskych Tepliciach v Slovenskej republike, kde vystúpili ako hostujúci zbor spolu so zbormi z Poľska a Ukrajiny. V rámci spolupráce medzi Gymnázium na Párovskej ulici v Nitre a naším, petrovským gymnázium od roku 2000 sa každoročne organizujú návštevy profesorov a žiakov Nitry, i Petrovca. Dievčenský zbor už dva roky pestuje družbu s Dievčenským zborom Cantus Cantilena z Turčianskych Teplic a každoročne sa organizujú výmenné návštevy zborov a koncerty v slovenských osadách. K tomuto treba pridať i prácu so speváčkmi sólistami a ich prípravu pre tunajšie súťažné vystúpenia. Úspechov i tu bolo hodne, medziiným dvakrát prvé a raz druhé miesto na festivale V Pivnickom poli, ktoré si vyspievali gymnaziálni speváci. Na dôvažok treba spomenúť aj prácu v Hudobnej mládeži v Petrovci, ktorej predsedníčkou je už 20 rokov. V rámci tejto organizácie sa každoročne robia návštevy koncertov a hudobno-scénických predstavení v Srbskom národnom divadle v Novom Sade a organizujú koncerty doma. Žiaľ, v posledných rokoch Hudobná mládež v Petrovci nie je aktívna.

Resumé Vo Vojvodine pôsobí veľký počet rozhlasových staníc, z ktorých desať vysielá program aj po slovensky. Sú to tie rozhlasové stanice, ktoré sídlia v mestách Nový Sad, Báčsky Petrovec, Kovačica, Stará Pazova, Kysáč, Báč, Šíd, Odžaci, Zrenjanín, Báčska Topola a Alibunár. Žiaľ, rádio stanica v Báčskej Palanke zrušila vysielanie v slovenskej reči pre nedostatok kádrov, ale aj nedostatočné pochopenie prostredia. V príspevku autorka uvádza údaje o každej rozhlasovej stanici osobitne s cieľom podať čím jasnejší obraz o aktuálnej situácii v tejto oblasti.

V archívoch našich rozhlasových staníc sa nachádza veľký počet nahrávok slovenskej hudby, z ktorých väčšia časť je digitalizovaná a prehraná na CD. Niektoré rádiostanice majú problémy s uskladňovaním a prehrávaním existujúcich magnetofónových pásov, tento počet dosahuje približne 200 pásov. Nevyhnutné je zabezpečiť prostriedky, aby tieto pásy mohli byť odborne spracované a ochránené ako časť kultúrneho dedičstva vojvodinských Slovákov.

[Rezime](#) U Vojvodini postoji veliki broj radio-stanica, od kojih deset emituju svoj program na slovačkom jeziku. To su radio-stanice u Novom Sadu, Bačkom Petrovcu, Kovačici, Staroj Pazovi, u Kisaču, Baču, Šidu, Odžacima, Zrenjaninu, Bačkoj Topoli i Alibunaru. Na žalost, radio-stanica u Bačkoj Palanci je prestala sa emitovanjem programa na slovačkom jeziku zbog nedostatka kadrova i ne shvatanja sredine. U članku se podaci o svakoj radio-stanici navode posebno, da bi se dobio jasan pregled situacije danas.

U arhivama radio-stanica nalazi se veliki broj radio snimaka slovačke muzike, od kojih je veći deo digitalizovan i presnimljen na CD. Neke radio-stanice imaju probleme sa čuvanjem i presnimavanjem postojećih magnetofonskih traka, ukupno ih ima oko 200. Neophodno je obezbediti sredstva, kako bi se i ove trake obradile i trajno sačuvale kao deo kulturne baštine vojvođanskih Slovaka.

Jozef Maďar

Slovenská ľudová hudba dokumentovaná v TV Nový Sad

Zapojujúc sa do témy o zachovávaní kultúrneho dedičstva jedného národa tvrdím, že našu slovenskú pieseň zachovávajú kultúrno-umelecké spolky a uvedomelý ľud, ako aj to, že sú formy jej zachovávania spontánne, ale i organizované. Zachovávajú sa prostredníctvom takých udalostí v živote ľudí, akou je napríklad svadba, ale aj mnohé iné zvyky a obyčaje, príležitostné a oslavné udalosti. Naša kultúrna verejnosť venuje patričnú pozornosť tomuto nehmotnému kultúrnemu dedičstvu. V prvom rade ľudové piesne zozbierané a publikované z rôznych našich prostredí sú v každom prípade vzácne formy zachovávania našej piesne. Ochranou muzikologického dedičstva sa konkrétnym spôsobom zaoberali zvlášť pracovníci Slovenskej redakcie Novosadského rozhlasu. Okrem toho rozširovali ich, popularizovali a afirmovali. V novšej dobe, ktorá priniesla expanziu filmu a elektrotechniky, sa už či v zmysle zachovávania a rozširovania ľudovej pesničky alebo v zmysle spštenia televízneho programu hudobnými číslami viac pozornosti venovalo pôvodným piesňam. Počúvali sme ich v podaní buďto víťazov festivalov slovenských ľudových piesní alebo známych interpretov.

Klasická a komplikovaná filmová a televízna technológia zo začiatku (fungovala asi takých desať rokov), teda v rokoch 1975 – 1985, ako aj viacčlenný výrobný štáb a zdĺhavý proces výroby filmového a televízneho klipu, vysoké finančné náklady jednoducho nedovoľovali, aby sa masovejšie nakrúcali hudobné a folklórne výstupy. To, čo sa natočilo, bolo viac-menej príležitostné, súviselo s nejakými oslavami, výročím alebo jubileom, jubilantom alebo osvedčeným spevákom. Slovenská ľudová hudba, presnejšie pesnička sa používala takrečeno v každom príspevku či vysielaní, takže autori, novinári a redaktori pôsobiaci v slovenskej redakcii tvns vo svojich príspevkoch, reportážach alebo dokumentárnych filmoch konkrétnym spôsobom prezentovali slovenskú ľudovú hudbu. Pesničky korešpondovali s obsahom vysielania, presnejšie mali za úlohu doplniť vizuálny dokument a dať mu autenticnosť.

Ako príklad možno uviesť televízny portrét našej významnej akademickej maliarky Zuzky Medvedovej. Ilustračné zábery sú tu bohato ozdobené hudbou, čo mimoriadne dobre pôsobí na diváka, násobí dve krásy, vytvára dojem plnosti a autenticosti.

Hudba sa v hojnej miere používala takmer vo všetkých väčších príspevkoch, reportážach...

Vysielania sa na základe svojho obsahu delia na hudobné, umelecké, kulturologické, edukatívne, informatívne a dokumentárne. Podľa formy a štruktúry delíme ich na monotematické alebo mozaické. V rámci televíznej technológie rozlišujeme priame prenosy a nakrúcanie programov, ktoré sa neskoršie vysielajú. Všetky tieto formy sa vyskytujú v nespočetných kombináciách a ľudová hudba sa pre všetky hodí.

Tentoraz sa sústredíme na hudobno-dokumentárne vysielania. Určitú udalosť, chvíľu, ideu alebo situáciu nahrávame preto, že si zasluhujú našu pozornosť a že sa o ne chceme rozdeliť s publikom, na ne upozorniť a pod. Správne volená hudba v takýchto vysielaniach pomôže, pretože môže podčiarknuť, zvýrazniť hodnotu sameho dokumentu. Hodnota vizuálneho dokumentu správne spojená s tým, čo v sebe obsahuje audio dokument, v tomto prípade slovenská ľudová pesnička, vtedy lepšie na seba upozorní. Aj text, slová a hudba sú vhodná kombinácia a môžu poslúžiť ako dokumentačný materiál. Používajú sa v rôznych kombináciách, jednou z nich je portrét, reportáž, rôzne retrospekcie, dokumentovanie hudobných programov a pod. Ľudová pesnička (vôbec hudba) ako dokument dáva takto koncipovanému vysielaniu dimenziu pravdivosti, úprimnosti, autenticity a vo veľkom je záslužná o celkový dojem. Slovenská ľudová hudba ako dokument môže takto „podporiť“ rozličné obsahy rozhlasových a televíznych vysielaní ako sú edukatívne, informatívne, kultúrno-umelecké, zábavné.

Príklad – vizuálny dokument nahrávaný v Slankamenských vinohradoch v prepojení s hudbou z brehov, alebo z Pazovy, sa navzájom tak dobre dopĺňajú, že umožňujú naplno prežívať a vychutnávať mnohovravnosť a krásu všetkého toho čo sa tamu dialo ... Stačí iba pieseň o vinohrade, o hrozne, o... Tieto možnosti, lepšie povedané výhody sme v teréne naplno využívali, zakaždým s cieľom zabezpečiť vysielaniu čím vyšší stupeň autenticity a krásy.

Dokumentované zápisy majú výnimočný význam, tak pre popularizovanie ľudovej hudby, ako aj pre jej dejiny, a televíznym autorom aj pre umelecké kreácie. Môžem si tu spomenúť i na niekoľko príkladov, keď naša ľudová hudba bola podnetom pre nakrútenie televíznych vysielaní (hudobných alebo mozaických). Máme napríklad nahraný film o aradáckych meškárkach,

priamo v ich prostredí, teda v aradáčskom, v typickej aradáčskej starosvetsky zariadenej izbe, pri uličnej studni, na ulici, pri dome... Zrejme hudba a slovenská ľudová pesnička ponúkli autorom ideu nakrútiť to v ich prostredí a tak dať vysokú autentickosť i jednému, i druhému, zaslúžili si to i piesne, i mešky, ale aj dom, izba, celé to prostredie, ktoré sa tak asi pol storočia bránilo pred novotami, chcelo zostať svoje, lebo si malo na čom zakladať. Netypickú slovenskú ľudovú hudbu sme využili vo filme Tak zahrajú iba brehovčania. Nahrávali sme ho v ich prostredí, v Brehoch. A Brehy sú samý svah, čo pravdepodobne aj predurčilo vznik takejto hudby a takýchto pesničiek, takže účastníci-muzikanti neboli pri nahrávaní pokope, ako je to zvykom, každý mal svoje osobitné miesto, takže autentickosť nechýbala.

V Báčke sme mali rôzne projekty, súvisiace hlavne s poľnými prácami, ako je žatva, život a príbehy zo salaša, taký bol napríklad Pokapala na salaši slanina, nahrávali sme i rôzne ľudové zvyky, ako sú napríklad priadky v Hložanoch, v Banáte mejačky, páračky, oblievačky, na ktorých sa spievajú slovenské ľudové piesne. Boli tu zastúpené ľudové zvyky, obyčaje, povere a nahrávali sme aj zvyky ako sú stavanie a váľanie májov. Aj v týchto projektoch je zastúpená ľudová hudba a piesne v takpovediac autentickej podobe.

Príklad

Kombinácia obrazu, umeleckého prednesu básne a ľudovej hudby

Takáto časť postupne prechádza do pesničky.

Keďže sme už na začiatku pripomenuli, že sa ľudová hudba používala v nespočetných kombináciách a v rozličných vysielaniach, ťažko je urobiť súvahu presného počtu, kde sa ľudová hudba ako dokumentovaná zjavuje. Okrem novinárov a redaktorov v slovenskej redakcii tvns, ľudovú hudbu dokumentovali aj iné redakcie v rámci televízie, ako je dokumentárny program, kultúrno-umelecký program alebo redakcia priamych prenosov. Najdôležitejšie je to, že televízia, ako jedno z najmasovejších a najvplyvnejších čiže najrozšírenejších médií, vykonáva svoju funkciu a prostredníctvom obrazovky približuje ľudovú pieseň a tance svojim divákom. Tým spôsobom popularizuje a zachováva to, v čom spočíva identita tunajších Slovákov.

Nakrútili sa skoro všetky väčšie podujatia, akými sú prehliadky a festivaly slovenskej pôvodnej pesničky a folklórne poriadania. Mnohé z nich sa často reprízovali, dá sa teda očakávať, že sú dobre archivované, čiže uskladnené. No mnohé z nich sú už takmer nepoužiteľné, hlavne tie zo začiatkov televíznej tvorby, keď sa nakrúcalo filmovou technikou. A tu sme na koreni problému – pri ochrane tohto nehmotného kultúrneho dedičstva.

Po katastrofálnom zničení televíznej budovy bohatý filmový archív zostal bez svojich miestností a bez patričnej ochrany, filmové a magnetoskopické pásy sa ocitli v neadekvátnych, nezodpovedajúcich podmienkach. Po viacnásobnom sťahovaní na rôzne miesta (a jedným z nich bol aj pivničný, vlhký, vonkoncom nezodpovedajúci priestor) tento archívny materiál konečne zakotvil v miestnostiach múzea. Domnievam sa, a odborníci, ktorých takmer ani nemáme, sú tiež toho názoru, že ten vzácny materiál ani tam nemá adekvátne technické a technologické podmienky. Nezodpovedajúce teplo, vlaha a ešte všeličo iné môžu tento materiál poškodiť, rovnako ako aj neodborníci, ktorí by sa raz mohli pustiť do tejto špecifickej, nanajvýš citlivej práce spracúvania tohto materiálu. Nazval by som to nedbanlivosťou, ktorej následky sa raz nebudú dať napraviť. Myslím si, že o význame archívu a archivovania vôbec treba otvorene hovoriť. Celá táto matéria si okrem toho vyžaduje dôkladnejšiu a prísnejšiu zákonnú úpravu. Medzinárodné predpisy hovoria, že na každých 1 000 km filmu sa má zamestnať jeden archivár, je to vlastne takých 1 000 filmov trvajúcich zhruba hodinu a pol, čo nie je ani tak mnoho. Naša firma, čiže inštitúcia tieto podmienky nespĺňa ani keď ide o kádre, a nevidno tu ani dosť úsilia a zodpovednosti. Určité snahy o zachovanie tohto materiálu sú, lenže to všetko teraz ide pomaly.

Na vine sú aj hmotné čiže finančné problémy, nedostatok času. Doterajší postoj k celej tejto záležitosti si vyžaduje radikálne zmeny predovšetkým vo vzťahu k tomuto cennému materiálu a potom i súrne konanie. Nevyhnutne treba nadviazať spoluprácu s vyspelejšími archívmi, zabezpečiť ich odbornú podporu. Sú archívy, ktoré v tom už pokročili a takéto materiály nielenže dali do poriadku a konzervovali, ale zabezpečili aj ich prepis na nové, moderné nosiče, ako sú napríklad video pásy, cd, dvd. Čiže najväčšou a prvoradou úlohou je ochrániť materiál pred ďalším ničením, dať ho do použiteľnej podoby, prehrať. Túto citlivú časť práce musia však

robiť odborníci, nie je ľahko narábať s takým citlivým materiálom. Najväčšie problémy bývajú v strižni, v samotnom archíve. Bol som tam dvakrát, všetko je to pokladené po nejakých poličkách, ale je tam neporiadok, takmer nič nie je na svojom mieste, plechové škatule sú hrdzavé, nedajú sa otvoriť, nevedno, čo je v nich, papiere s údajmi patriace k jednotlivým škatuliam sa potratili a materiál sa jednoducho nedá identifikovať. Keď sa vám tú ktorú škatuľu aj podarí otvoriť, zistíte, že film je potrhaný a keď ho začnete odkrúcať, tak sa začne rozpadávať, lepiaci pás už nemá žiadnu funkciu, lep z neho sa poroztekal po emulzii, chemikálie, ktorými by sa lep mal odstrániť, to už nedokážu a tie, ktorým by sa to podarilo, sú jedovaté. A nakoniec, táto práca prebieha v nezodpovedajúcej miestnosti, takže človek sám seba vedome otravuje. Zhruba je tu 2,5 milióna m pásu a bolo by dobre zamestnať aspoň štyroch archivárov, prípadne montážerov. Terajší zamestnanci, vyjmúc jedného montážera (strihára), nie sú schopní odborne narábať s filmom a vrátiť ho do pôvodného stavu. Disponujú jedným montážnym stolom, ktorý je úplne nefunkčný, nemá ani riadne svetlo, ani lupu, skrátka nedá sa na ňom pretáčať atď. Tam je situácia alarmantná, ťažko sa tu pretočí aj 120 m filmu, asi 10 min., keď treba pripraviť nejaký archívny materiál pre vysielanie. Keby v tejto chvíli tam boli tri kompletne montážne stoly a päť montážnikov, mali by čo robiť celých päť rokov. Chvélkove je situácia taká, že sa k materiálu, ktorý by človek potreboval, nemožno ani dostať.

Ďalšou otázkou je organizovanie telekino archívu, aby sa materiál, ktorý sa raz dá do poriadku, prehral na iné médium. Stávalo sa totiž, že sa nejaký materiál ako-tak uschopnil na premietanie, ale sa po použití ním už nikto nezaoberal, takže sa po čase stal úplne nepoužiteľným. Vec je teda aj vo vzťahu ľudí, a nielen v objektívnych ťažkostiach, všetkých možných nedostakoch, v zlých podmienkach uskladňovania atď. Bolo by treba podľa mojej mienky založiť pracovnú redakciu archívu tak, aby v nej boli kvalitné a schopné kádre, ktorým sa zabezpečia adekvátne pracovné miestnosti, dobré počítače a technika. Navrhujem tiež angažovať zodpovedajúce štúdio, ktoré by za podpory donátorov vykonalo všetky uvedené práce pod dozorom našich odborníkov.

Mám pocit, že i slovenské ľudové pesničky ustupujú pred globalizáciou. Jej súčasťou je i nový celosvetový hudobný vkus, ktorý sa agresívne presadzuje všetkými možnými spôsobmi. Nebolo

by dobre neprijať ho, nedržať krok s dobou, treba sa jej prispôbiť. Súčasne však treba všetkými možnými spôsobmi zachovať to, čo máme, čo je naše, na čo sme hrdí, v našom prípade ide o ľudové pesničky a ľudovú hudbu. Je to našou povinnosťou. Zíde sa nám. Najmä však tým, čo prídu po nás.

Biografia

Narodil sa 16.7. 1958 v Pivnici. Základnú školu absolvoval v Pivnici, kde sa aktívne podieľal vo foto-kino odbočke v rámci školy a neskôr i v SKUS-e a vo foto-kino klube Pivnica. Jeho hlavnou záľubou bolo už vtedy nakrúcanie /nahrávanie/ dokumentárnych filmov s ľudovou tematikou. Do roku 1980 nahral vyše dvadsať etno-filmov, ktoré sprevádzala slovenská ľudová hudba prostredia. Vo filmoch, ako sú Váňanie mája, Oblievačky, Predsvadobný deň, Tkanie, Nedela v mojej osade, Vienok môj zelený, prezentoval symbiózu filmového umenia s pôvodnou ľudovou piesňou a hudbou. Spomínané filmy autorovi priniesli početné uznania na mnohých štátnych ako i zahraničných festivaloch a prehliadkach amatérskeho filmu. Po ukončení gymnázia roku 1977 v Báčskej Palanke začal pracovať v Televízii Nový Sad ako asistent kamery. Následne v rokoch 1980 až 1984 študoval kameru na Fakulte dramatických umení v Belehrade (Akadémia pre divadlo, film, rádio a televíziu). Od tej doby stále pracuje v slovenskej redakcii a v produkcii TV Nový Sad. Je členom Združenia filmových a televíznych pracovníkov Vojvodiny. V slovenskej redakcii TV Nový Sad sa podieľal na viac ako 200 projektoch rozličného druhu a žánru, ako sú dokumentované, hrané, polohrané, hudobné filmy, ale i mnohé portréty známych interpretov slovenských ľudových piesní. Svojou zaujímavou, tvorivou kameramanskou prácou prispel v mnohých filmoch, napr. Aradáčske meškárky, Tak hrajú iba brehovčania, Na riečici času a iné, niektoré z nich aj sám režíroval. Veľká väčšina týchto filmov získala ocenenie na rôznych filmových a televíznych festivaloch doma a v zahraničí a sám autor získal početné odmeny, nielen ako kameraman, ale i v kategóriách réžia a žurnalistika. V súčasnosti pracuje v TV Nový Sad na mnohých podobných projektoch a aktívne sa zaujíma o dokumentáciu a zachovanie archívneho materiálu nášho kultúrneho dedičstva. V snahe zachovať kultúrne dedičstvo pre ďalšie generácie sleduje postup archivovania filmového materiálu v Juhoslovanskej kinotéke v Belehrade.

SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE_2006
ZBORNÍK PRÁC 2. KONFERENCIE
MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV
BÁČSKY PETROVEC, 15. SEPTEMBRA 2006

VYDÁVA _NÁRODNOSTNÁ RADA SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY V SRBSKU
ZA VYDAVATEĽA _ANNA TOMANOVÁ-MAKANOVÁ
EDITORKA _MGR.ART. MILINA SKLABINSKÁ
RESUME _MGR.ART. MILINA SKLABINSKÁ, MGR. ANNA MEDVEĎOVÁ
JAZYKOVÁ ÚPRAVA _KATARÍNA MELICHOVÁ
DESIGN _MGR.ART. KATARÍNA BALÁŽIKOVÁ, WWW.KROWKA.NET
TLAČ _AS TLAČIAREŇ KULTÚRA
NÁKLAD _200 ks

CIP - КАТАЛОГИЗАЦИЈА У ПУБЛИКАЦИЈИ
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ, НОВИ САД

78 (=162.4) (497.113) (082)

KONFERENCIA MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV (2; 2006; BÁČSKY PETROVEC)
SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE 2006: ZBORNÍK PRÁC 2. KONFERENCIE MUZIKOLÓGOV
A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV, BÁČSKY PETROVEC, 15. SEPTEMBRA 2006 / [EDITORKA, MILINA
SKLABINSKÁ; RESUME MILINA SKLABINSKÁ, ANNA MEDVEĎOVÁ]. - NOVÝ SAD: NÁRODNOSTNÁ
RADA SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY V SRBSKU, 2007 (BÁČSKY PETROVEC: KULTÚRA);
64 STR.: ILUSTR.; 21 CM

TIRÁŽ 200; BIBLIOGRAFIJA UZ POJEDINE RADOVE; REZIMEI NA SRP. JEZIKU UZ VEĆINU RADOVA

ISBN 978-86-86263-02-5

A) SLOVAČKA MUZIKA - VOJVODINA - ZBORNICI
COBISS.SR-ID 220941575

www.rada.co.yu

ORGANIZÁCIU KONFERENCIE A VYDANIE ZBORNÍKA UMOŽNILI:

Národnostná rada slovenskej
národnostnej menšiny v Srbsku

Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí

ZA SPOLUPRÁCU A PODPORU ĎAKUJEME:

Fórum Slovákov

Asociácia slovenských
pedagógov

Gymnázium Jána Kollára
Báčski Petrovec

